

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra žurnalistiky

Polské události let 1981-82 v dobovém českém tisku

Bakalářská diplomová práce

Autor práce: Zbyněk Vlasák, 3. ročník, 6. semestr

Jméno konzultanta: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Praha, 21. května 2007

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Polské události let 1981-82 v dobovém českém tisku“ vypracoval samostatně a použil jen literaturu a prameny, které uvádím v přiložené bibliografii. Počet znaků (s mezerami) práce bez příloh je 132 335 znaků.

V Praze 21. května 2007

Zbyněk Vlasák

SCHVÁLENO

Příhláška bakalářské práce

Jméno studenta: Zbyněk Vlasák

Semestr: 4.

Mediální zaměření: tisk a foto

Název práce: Polské události let 1981-82 v dobovém českém tisku

Základní vymezení tématu (základní hypotéza):

Cílem práce bude srovnat pohledy dnešních historiků a dobového českého tisku na události v Polsku v letech 1981 až 82 a na konkrétních případech tak ukázat vliv komunistického režimu na zahraniční zpravodajství.

Teze bakalářské práce:

Budu sledovat období od 16. října 1981 (generál Wojciech Jaruzelski zvolen prvním tajemníkem Polské sjednocené dělnické strany) do 10. května 1982 (týden po první masové demonstraci opozičního odborového hnutí Solidarita od vyhlášení výjimečného stavu v prosinci 1981) ve třech českých denících, které vydávaly politické strany (Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo), a v deníku Práce, které vydávalo Revoluční odborové hnutí.

Budu se zajímat o texty (zpravodajství i komentáře), které se ve vymezeném období zabývaly politickou a hospodářskou situací Polska. Práce bude dále obsahovat historický přehled vycházející z prací, které vyšly po roce 1989 a které napsali polští, čeští a američtí historikové, a jeho srovnání s prezentací událostí na stránkách vybraných dobových deníků. Dále kapitolu o propagandistických praktikách komunistického režimu v Československu v 70. a 80. letech 20. století a kapitolu o vzájemných vztazích mezi ČSSR a Polskem v tomtéž období.

Seznam základní literatury:

BLODIGOVÁ, Alexandra et al. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky : Státní ústřední archiv v Praze - archivní areál Chodovec 12. listopad - 15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. 99 s.

COURTOIS, Stéphane et al. *Černá kniha komunismu: zločiny, teror, represe. [Díl] 1*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 405 s. ISBN 80-7185-194-9.

DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve středu Evropy*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2003. 484 s. ISBN 80-7260-083-4.

KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*. Vyd. 1. Praha: BB/art, 2005. 390 s. ISBN 80-7341-562-3.

Univerzita Karlova v Praze			
Fakulta sociálních věd			
Došlo dne:	- 7 -06- 2006	-1-	
Ci 0653	Příloh 1	Skartační heslo	
Přiděleno	KL		

LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Vyd. 1. Praha: Libri, 2000. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

MĚŠŤAN, Antonín. *Československo-Polské styky včera, dnes a zítra*. Vyd. 1. Mnichov: Opus Bonum, 1986. 192 s.

Mezi dvěma transformacemi : Československo a Polsko v letech 1947(1948)-1989. Praha: Stálá společná česko-polská komise humanitních věd, 2001. 237 s. ISBN 83-88430-13-0.

PACZKOWSKI, Andrej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. 381 s. ISBN 80-200-0737-7.

Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8.

Jméno konzultanta: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

(svým podpisem potvrdí, že souhlasí se spoluprací na tématu, schvaluje základní teze a ve stanoveném termínu odevzdá posudek na práci):

Datum 7. 6. 2006

Podpis studenta

Podpis konzultanta:

Obsah

1	ÚVOD.....	7
1.1	TÉMA PRÁCE.....	7
1.2	STRUKTURA PRÁCE.....	8
1.3	UPŘESNĚNÍ ZPRACOVÁNÍ TÉMATU.....	8
2	STÁTNI DOZOR NAD TISKEM V LETECH 1968-1989.....	10
2.1	NORMALIZACE POMĚRŮ A VZNIK INSTITUCÍ PRO DOZOR NAD MASMÉDII PO ROCE 1968.....	10
2.1.1	<i>Dědictví potlačení Pražského jara.....</i>	10
2.1.2	<i>Vznik Federálního úřadu pro tisk a informace.....</i>	12
2.2	ŽURNALISTICKÁ PRAXE NA ZAČÁTKU 80. LET.....	13
3	VÝVOJ POLSKA OD ROKU 1945.....	15
3.1	OBDOBÍ STALINISMU 1945-1956.....	15
3.1.1	<i>Nástup stalinistů k moci a vznik PSDS.....</i>	15
3.1.2	<i>Převrat pod dohledem Moskvy.....</i>	17
3.2	ÉRA WLADYSŁAWA GOMULKY 1956-1970.....	18
3.2.1	<i>Začátek procesu liberalizace v roce 1956.....</i>	18
3.2.2	<i>Konec šedesátých let ve znamení násilně potlačených demonstrací.....</i>	19
3.3	VZESTUP GIERKOVA REÁLNĚHO SOCIALISMU A VZNIK ORGANIZOVANÉ OPOZICE.....	20
3.3.1	<i>Ekonomická reforma na dluh.....</i>	20
3.3.2	<i>Demokratická opozice.....</i>	21
3.4	ÉRA SOLIDARITY.....	22
3.4.1	<i>Cesta k nezávislým odborům.....</i>	22
3.4.2	<i>Neustávající napětí mezi Solidaritou a vládou.....</i>	23
3.5	ČESKOSLOVENSKO-POLSKÉ VZTAHY NA ZAČÁTKU 80. LET.....	25
4	REFEROVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO TISKU O POLSKÝCH UDÁLOSTECH VE SROVNÁNÍ S POHLEDEM SOUČASNÝCH HISTORIKŮ.....	27
4.1	SLEDOVANÉ DENÍKY.....	27
4.1.1	<i>Rudé právo.....</i>	27
4.1.2	<i>Lidová demokracie.....</i>	27
4.1.3	<i>Práce.....</i>	28
4.2	OBDOBÍ PŘÍPRAVY NA KONFRONTACI: 16. ŘÍJNA 1981 – 12. PROSINCE 1981.....	28
4.2.1	<i>Zasedání ÚV PSDS.....</i>	28
4.2.2	<i>Stávky a jejich obraz ve sledovaném tisku.....</i>	29
4.2.3	<i>Vojenské terénní operační skupiny.....</i>	33
4.2.4	<i>Otevřené útoky proti Solidaritě.....</i>	33
4.2.5	<i>Jednání vlády se Solidaritou a církví na nejvyšší úrovni.....</i>	38
4.2.6	<i>Lech Wałęsa na stránkách československého tisku.....</i>	39
4.3	VYHLÁŠENÍ VÝJIMEČNÉHO STAVU.....	40
4.3.1	<i>Co předcházelo vyhlášení výjimečného stavu.....</i>	40
4.3.2	<i>13. prosinec 1981.....</i>	42
4.3.3	<i>Československá média den poté.....</i>	44
4.3.4	<i>Otázka legitimacy výjimečného stavu.....</i>	45
4.4	OBDOBÍ TZV. NORMALIZACE POMĚRŮ.....	46
4.4.1	<i>Potlačení stávek.....</i>	46
4.4.2	<i>Internovaní.....</i>	49
4.4.3	<i>Tzv. normalizace situace.....</i>	51
4.4.4	<i>Útoky na Solidaritu po 13. prosinci 1981.....</i>	53
4.4.5	<i>„Vměšování“ Západu.....</i>	56
4.4.6	<i>Obnovení aktivního odporu.....</i>	60
4.5	KVANTITATIVNÍ POHLED.....	62
5	ZÁVĚR.....	63
6	RESUMÉ.....	65
7	BIBLIOGRAFIE.....	67

7.1	LITERATURA	67
7.2	PERIODICKÝ TISK	68
7.3	INTERNETOVÉ ZDROJE	68
8	PŘÍLOHY	69
8.1	ZÁKON 127/1968 SB. O NĚKTERÝCH PŘECHODNÝCH OPATŘENÍCH V OBLASTI TISKU A OSTATNÍCH HROMADNÝCH INFORMAČNÍCH PROSTŘEDKŮ	69
8.2	REŠERŠE	71

1 Úvod

1.1 Téma práce

Práce má za cíl zkoumat polské události let 1981 a 1982 skrze náhled dobového československého tisku. **Hodlám, pomocí obsahové analýzy mediálních výstupů, na konkrétních událostech ukázat srovnáním s pracemi současných českých i zahraničních historiků postupy propagandistického tlaku na dobový tisk, případně konstatovat rozdíly pojetí zahraničního zpravodajství v různých československých denících té doby.**

Předpoklady, které konstatuji na úvod a které se pokusím touto prací potvrdit, či vyvrátit:

- **Zahraniční zpravodajství v době, kdy uplynulo třináct let od uvolněného roku 1968 a do sametové revoluce zbývalo ještě osm let, bylo natolik ovlivněno normalizační uniformitou, že se mediální obsahy v jednotlivých denících příliš neliší.**
- **Československý tisk informuje o všech klíčových událostech spojených s vývojem v Polsku.**
- **Do zpravodajství pronikají názory, autoři postrádají jakoukoliv ambici na objektivitu.**
- **Zpravodajství i komentáře československého tisku jsou názorově namířené proti polské opozici.**
- **Československý tisk nekritizuje kroky polské vlády.**
- **Útoky na polské opoziční hnutí Solidarita mají větší intenzitu po 13. prosinci 1981 než před tímto datem.**
- **Lidová demokracie nedává nijak najevo katolickou minulost svého vydavatele.**
- **Odborářský list Práce nedává nijak najevo jakoukoli spřízněnost s polskými odbory.**

Tato práce má ambici přidat další střípek do studia tisku a jeho zahraničního zpravodajství v době minulého režimu. Zvolení tématu vybraných článků však také nebylo zcela náhodné. O událostech v Polsku v letech 1981 a 1982 se toho při běžném studiu na základních či středních školách nelze příliš dozvědět. Důkazem budiž učebnice *Dějepis pro střední a odborné školy*, ve které se o začátku osmdesátých let v Polsku píše toto: „*Další vlna otevřené vzpoury proti komunistickému režimu začala v roce 1980 v Polsku. Po celé zemi*

*vypukly stávky a dělnické demonstrace. Centrem odporu byly podniky v Gdaňsku a Štětíně; do jeho čela se postavila nově založená nezávislá odborová organizace Solidarita, která požadovala, aby byla Polákům přiznána lidská a občanská práva. Mluvčím Solidarity se stal dělník gdaňských loděnic Lech Walesa. Mohutnost hnutí donutila vládu k uznání Solidarity. Sovětský svaz se tentokrát neodhodlal zasáhnout proti Polsku přímo; podpořil skupinu vojáků vedenou generálem Wojciechem Jaruzelskim, která vyhlásila v prosinci 1981 výjimečný stav. Přestože se komunistům nepodařilo Solidaritu potlačit, jejich režim se udržel.*¹ K samotnému vyhlášení výjimečného stavu je zde tedy jedna věta, ale vzhledem k rozsahu učiva dějepisu je toto zřejmě maximum možného. Častou praxí, kterou mohu potvrdit vlastní zkušeností, je navíc časová tíseň, ve které se celá druhá polovina 20. století ve školách probírá. Následující kapitoly by tedy, kromě jiného, měly přinést určitý vhled i v tomto směru.

1.2 Struktura práce

Práce začíná kapitolou o státních a stranických institucích, které měly vliv na obsah československého tisku, o legislativních podmínkách, kterými byl tento vliv vymezen, a o změnách struktury tisku, které přišly v období normalizace. Následuje přehled polských dějin od konce druhé světové války až do začátku sledovaného období. Další kapitola přináší jádro celé práce: obsahovou analýzu mediálních textů československého tisku, které se nějak dotýkají polských událostí let 1981 a 1982, a jejich srovnání s pohledem historiků, přičemž na konci této kapitoly je jejich krátká kvantitativní analýza.

Následuje závěr, bibliografický přehled a přílohy (včetně samotných rešerší na příloženém CD).

1.3 Upřesnění zpracování tématu

Pro vlastní zkoumání jsem vybral tři deníky: Rudé právo, Lidovou demokracii a Práci. Rudé právo, ústřední deník ÚV KSČ, bylo jako tribuna pro názory komunistů samotných logickou volbou. Dalším zvoleným deníkem se stala Lidová demokracie. Polsko bylo a je velmi nábožensky založenou zemí a právě tento list, respektive jeho vydavatel Československá strana lidová, má katolickou minulost. Třetím deníkem je Práce, která byla vydávána československými odbory, přičemž Solidarita byla také především odborovou organizací. Oproti původním záměrům, a tedy i tezi, jsem po dohodě s konzultantem výběr

¹ ČORNEJ, Petr; ČORNEJOVÁ, Ivana; PARKAN, František; KUDRYS, Milan. *Dějepis pro střední a odborné školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 2002. 240 s. ISBN 80-7235-194-X, s. 221-222.

omezil vyřazením Svobodného slova. Vedly mě k tomu dva důvody. Jednak rozsah práce je už tak nadstandardní a jednak zahraniční zpravodajství se ve Svobodném slově (stejně jako v Práci a Lidové demokracii) omezovalo převážně na zprávy z Československé tiskové agentury.

Podobné důvody mělo i zkrácení sledovaného období. Původně mělo končit až 10. května 1982. V tezi to bylo zdůvodněno tím, že je to „*týden po první masové demonstraci opozičního odborového hnutí Solidarita od vyhlášení výjimečného stavu v prosinci 1981*“, což se ukázalo přece jen mylné, jelikož první demonstrace proběhly už na konci ledna a v první polovině února. Hlavním důvodem však opět byl neočekávaně velký rozsah sledování polských událostí na stránkách dobového tisku.

Prvním sledovaným deníkem byla Práce. U té jsem dodržel původní délku sledovaného období. Následně, opět po dohodě s konzultantem, došlo ke zkrácení rozsahu. U Rudého práva a Lidové demokracie jsem tak rešerše ukončil datem 17. února 1982, čtyři dny po rozsáhlých demonstracích v Poznani a asi tři týdny po demonstracích v Gdaňsku, v době kdy Sejm Polské lidové republiky již plně posvětil postup generála Jaruzelského.

Dále jsem učinil několik opatření formálního rázu. Pro zkratky delších názvů (například politických stran) jsem zvolil český přepis. Důvodem byl stejný postup ve sledovaném dobovém tisku. Nicméně u většiny polských organizací uvádím v poznámkovém aparátu i jejich originální název v polštině. Výjimkou je zkratka NATO, která se vžila i v českém prostředí, stejným případem je i zkratka KOR. V československém tisku je u všech zmínek o Solidaritě název této organizace v uvozovkách. Já při citacích tyto uvozovky vynechávám.

Poznámkový aparát jsem doplnil i biografickými údaji u osob, které hrají v polských událostech podstatnější roli. V tomto aparátu jsou též uvedeny zdroje citací, u první zmínky vždy kompletní údaje, u dalších už jen autor, název díla a příslušná strana.

13. prosince 1981 byl Státní radou Polské lidové republiky vyhlášen formálně „válečný stav“. Pojem „výjimečný stav“ tehdejší polská ústava vůbec nezná. Přesto se ho drží jak část odborné literatury, pak především opět dobový tisk. Proto jsem ho upřednostnil s tím, že problému souladu zásahu moci s ústavou, a tedy i rozporu mezi válečným a výjimečným stavem, se v jedné z kapitol podrobně věnuji.

2 Státní dozor nad tiskem v letech 1968-1989

2.1 Normalizace poměrů a vznik institucí pro dozor nad masmédií po roce 1968

2.1.1 Dědictví potlačení Pražského jara

V osmdesátých letech doznívá období normalizace, kdy se československá společnost postupně zbavuje všech svobod, kterých nabyla v šedesátých letech, zejména na jejich konci v roce 1968. „Jedním z nejvýznamnějších cílů normalizace byla co nejúplnější kontrola veřejného života, co nejúplnější potlačení projevů občanské, osobní iniciativy při řešení věcí veřejných. Pro média znamenal tento postup oklešťování dosažených prvků demokratizace s cílem dosáhnout opět neškodných, uniformních mediálních obsahů.“² Jedním z nástrojů normalizační moci byl institucionalizovaný dohled nad médii.

Deset dní po 21. srpnu, kdy území Československa obsadila vojska Varšavské smlouvy³, rozhodlo plenární zasedání ÚV KSČ o dočasném zavedení cenzury. Mělo se týkat informací, které by mohly ohrozit bezpečnost státu a narušit jeho zájmy v zahraniční politice. Podle dobové učebnice žurnalistiky „vedení strany již nemohlo přehlížet negativní úlohu, kterou sehrály sdělovací prostředky v období před srpnem a po vstupu vojsk“⁴. 13. září 1968 tak Národní shromáždění schválilo zákon č. 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních sdělovacích prostředcích⁵, následkem čehož byl pozastaven jiný předpis z června téhož roku, který mluvil o zrušení cenzury (stala se z něj tzv. mrtvá litera zákona).

Přijatý zákon stanovil, že „jsou-li zprávy, údaje a jiné informace uveřejněné v novinách, časopisech nebo v jiných periodických tiskovinách v rozporu s posláním periodického tisku, zejména porušují-li důležité zájmy vnitřní nebo zahraniční politiky státu“⁶ může orgán k tomu určený (viz dále) učinit, kromě úplného zrušení registrace k vydávání periodického tisku, několik opatření : „a) upozornit vydavatele na nedodržování poslání

² KONČELÍK, Jakub. Proměny řízení a kontroly médií v roce 1968. In KONČELÍK, Jakub; KOPPLOVÁ, Barbara; PRÁZOVÁ, Irena. *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii*. Praha: Fakulta sociálních věd UK a Matfyzpress, 2002. 405 s. ISBN 80-85863-00-2, s. 321.

³ Varšavská smlouva – vojenský blok tzv. východních zemí (1955-1991)

⁴ KRÍVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky, IV. Díl Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944-1987*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1989. 248 s. ISBN 80-7077-036-8, s. 166.

⁵ viz příloha 7.1 Zákon 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků.

⁶ viz příloha 7.1 Zákon 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků.

periodického tisku, b) udělit vydavateli důtku, c) uložit vydavateli peněžitou sankci až do výše 50 000,- Kč, d) odejmout dočasně, nejdéle na dobu tři měsíců, oprávnění vydávat periodický tisk“⁷.

Během září byl rovněž ustanoven **Úřad pro tisk a informace**, který měl dozorovat a zpětně hodnotit činnost sdělovacích prostředků. V lednu 1969 se pak tento úřad rozdělil na **Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI)** a Slovenský úrad pre tlač a informácie. „*Poslání obou úřadů bylo – stejně jako úřadu předchozího – hodnocení a analýza činnosti masmédií na příslušném území, registrace periodického tisku, sledování dodržování tiskového zákona, zabezpečování informační politiky vlády a vyhodnocování zahraničních masmédií.*“⁸

Veškeré sankce proti vydavatelům formálně uděloval ČÚTI podle platných právních předpisů, řídil se však také požadavky **Oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ** (později Oddělení masových sdělovacích prostředků). Podle usnesení ústředního výboru ze 14. srpna 1970 musely rovněž veškeré změny podmínek registrace k vydavatelské činnosti podléhat schválení tajemníka ÚV KSČ. Registrace nového deníku či týdeníku podléhala schválení předsednictva, u ostatních periodik schválení sekretariátu ÚV KSČ. Normalizační moc tak dostala pod kontrolu existenci veškerých sdělovacích prostředků. To se odrazilo také na úbytku titulů. V souvislosti s jarem 1968 došlo v letech 1969-71 ke zrušení registrace u 156 časopisů. Jednalo se např. o Dialog, Tvář, Listy, Reportér, Orientace, Dějiny a současnost.

Samotná novinářská obec, konkrétně členové Svazu českých novinářů se ještě několik měsíců po srpnu 1968 stavěli proti okupaci. Dokonce v dubnu 1969 nepřímo obviňovali vedení strany, že si „*nepřeje, aby prostředky masové informace pravdivě informovaly veřejnost*“⁹. Nicméně svobodný duch československá média pomalu opouštěl.

Za nejpozdější začátek normalizace v médiích je považováno zveřejnění manifestu **Slovo do vlastních řad**¹⁰, který „*vypracovali přední straničtí ideologové (Jan Fojtík a Jiří Stano) a který podepsalo 131 novinářů a pracovníků médií.*“¹¹ Článek vyšel 17. května 1969 v Rudém právu. Rétorikou dobové učebnice žurnalistiky bylo Slovo do vlastních řad

⁷ viz příloha 7.1 Zákon 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků.

⁸ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8, s. 57.

⁹ KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky, IV. Díl Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944-1987*, s. 171.

¹⁰ viz příloha 7.2 Text článku Slovo do vlastních řad

¹¹ KONČELÍK, Jakub. Proměny řízení a kontroly médií v roce 1968. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii*, s. 321.

„dokumentem obnovy leninských zásad v žurnalistice. Soudruzi, kteří ho podepsali a přihlásili se tak v této složité době k angažované práci na podporu politiky nového vedení strany, prokázali kus odvahy a charakter.“¹²

V září 1969 obrátil i Svaz českých novinářů. V souvislosti s výměnou členských průkazů vyloučil ze strany přes 800 členů, včetně spousty předních novinářů (např. Antonín J. Liehm, Jiří Lederer), kteří byli ve sdělovacích prostředcích nahrazeni novými. Ti ale neměli tolik zkušeností a byli vybíráni především na základě vztahu k socialistickému zřízení a k okupaci ze srpna 1968, což se odrazilo na kvalitě novinářské práce v příštích letech.

V květnu 1972 se konal celostátní sjezd novinářů a vznikl **Československý svaz novinářů**, který si zároveň schválil stanovy. V těch se, jako součást Národní fronty, přihlásil k práci pod vedením KSČ a k idejím marxismu-leninismu.

Definitivně se tak stabilizovala legislativa, struktura tisku (po roce 1971 se paragraf zákona o zrušení registrace k vydávání periodického tisku uplatňoval jen zřídka) i novinářská organizace v duchu normalizace.

2.1.2 Vznik Federálního úřadu pro tisk a informace

V dalších letech docházelo v oblasti dozoru nad produkcí sdělovacích prostředků jen k dílčím změnám. Samotná média pak propaganda využívala k četným útokům proti po srpnovém šoku zvolna se utvářející opozici. Příkladem mohou být ataky proti Chartě 77.

Od 1. ledna 1981 začal na základě zákona č. 180/1980 Sb. fungovat **Federální úřad pro tisk a informace** (FÚTI), na který byla převedena řada kompetencí ČÚTI. Jeden ze čtyř jeho odborů se zabýval hodnocením a analýzou 15 ústředních deníků, 25 časopisů, přes 30 programových bloků Československé televize a přes 30 programových bloků Československého rozhlasu. Zkoumal, „*nakolik je jejich obsah v souladu s požadavky oddělení masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ*“¹³. Vedle něj existovaly ještě odbory informační politiky, správy tisku (zabýval se především správou registrací novin a časopisů, tedy i sankcemi) a analýzy buržoazní propagandy.

V praxi to chodilo tak, že se jednou do týdne v budově ústředního výboru sešli zástupci FÚTI, Národní fronty a příslušní šéfredaktoři a na místě se seznamovali s hodnocením pokrytí událostí minulých a s pokyny pro pokrytí těch budoucích. „*Účastníkům porady byly předány – opět ústně – pokyny, o kterých událostech či osobách se musí, může*

¹² KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky, IV. Díl Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944-1987*, s. 173.

¹³ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédia. In Univerzita Karlova (Praha). *Fakulta sociálních věd. Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 68.

*nebo naopak nesmí informovat, byla stanovena míra publicity i velikost prostoru v jednotlivých typech sdělovacích prostředků.*¹⁴

Kromě již zmíněných orgánů zasahovala do činnosti novinářů také **Státní bezpečnost** (StB), jež patřila pod dozor vedoucích tajemníků jednotlivých stranických organizací. Jako hlavní ochránce totalitního systému v Československu měla k dispozici četné represivní nástroje a také rozsáhlou síť spolupracovníků ve všech oblastech života, bezesbýtku to platí i o sdělovacích prostředcích. „*Pravděpodobně každý redakční kolektiv měl mezi sebou nejméně jednoho spolupracovníka StB a byl jím prakticky každý zpravodaj působící v zahraničí.*“¹⁵

Vztah novináře s StB fungoval na základě oboustranné spolupráce. Novinář dodával Státní bezpečnosti informace ze svého okolí a StB často poskytovala příslušné redakci, zpravidla opět na základě osobní vazby na konkrétního redaktora, materiály pro „štvavé kampaně“ proti vnitřním i vnějším nepřítelům socialismu.

2.2 Žurnalistická praxe na začátku 80. let

Novinářská práce na začátku 80. let byla značně ovlivněna výše zmíněným institucionalizovaným dohledem (cenzurou) ÚV KSČ nad sdělovacími prostředky, který prováděla prostřednictvím FÚTI, skrze svůj vliv na organizace Národní fronty (KSČ měla ústavou zaručenou vedoucí úlohu) i pomocí přijatých zákonů.

Předběžná cenzura sice nebyla mezi kompetencemi příslušných dozorových orgánů, nicméně ty ve výjimečných případech přijímaly mimořádná opatření, kdy cenzoři prováděli takzvaný **přímý dohled** v redakcích ústředních deníků a dozorovali kompletní proces výroby jednotlivých článků. Takováto opatření se prováděla například v období srpna, kdy si republika připomínala výročí vpádu vojsk Varšavské smlouvy. Za určitý typ předběžné cenzury lze považovat i ony pokyny ze schůzek šéfredaktorů na ÚV KSČ. Jiným z nástrojů předběžné cenzury, a to nástrojem nepřímým, byl dohled státu nad nákladem jednotlivých deníků. Zatímco náklad ústředního deníku ÚV KSČ **Rudého práva** (RP) během osmdesátých let stoupal, ostatní deníky jako **Lidová demokracie** nebo **Svobodné slovo** byly na stáncích obtížně sehnatelné. Jejich odběr byl dokonce přímo vázán na odběr RP.

Systematičtější byla naplňována **následná cenzura**, která vycházela z výše zmíněné činnosti II. odboru FÚTI. Jednotlivé prohřešky pak byly trestány sankcemi v rámci litery zákona.

¹⁴ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 72.

¹⁵ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 85.

Významnou úlohu sehrávala **autocenzura**, která vycházela z vědomé i podvědomé obavy z možných sankcí ze strany stranických i státních orgánů, které se neomezovaly jen na profesní oblast, ale mohly zasahovat i do soukromé sféry jednotlivých novinářů.

Za tohoto výchozího stavu bylo nemožné naplňovat zásady nezávislé a objektivní žurnalistiky jako jsou otevřenost informování, kritický přístup nebo snaha o vyvážené zpravodajství. „*Stranické řízení sdělovacích prostředků, přesně vymezené hranice toho, co ještě lze a co již nelze, co ohrožuje vlastní existenci, zbavovalo novináře jakéhokoliv pocitu zodpovědnosti vůči čtenářům.*“¹⁶ Novináři se stali „*pouze hláskou troubou jedné strany a jednoho názoru*“¹⁷. Komunistické moci se podařilo za pomoci všech zmíněných nástrojů produkci sdělovacích prostředků unifikovat, a zamezit tak pro ni nebezpečným elementům v jakémkoliv vlivu na to, co píše noviny, vysílá rozhlas či televize.

Ona uniformita je pak vidět zejména na zahraničním zpravodajství, které se téměř bezvýhradně opíralo o servis **Československé tiskové kanceláře (ČTK)** a její **Mezinárodní redakci**. Ta měla své stálé zpravodaje, zpravidla spolupracovníky StB, mimo jiné také ve Varšavě (stejně jako v jiných hlavních městech socialistických států, v sídlech mezinárodních organizací a na několika dalších místech).

Vzhledem k závažnosti událostí v Polsku let 1981 a 1982 se dá předpokládat zvýšená komunikace mezi státními a stranickými orgány a šéfredaktory v této době. Důkazem může být i zvýšený odběr článků právě z ČTK, která publikovala oficiálně schválené zprávy.

¹⁶ SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. Rudé právo a opozice. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 87.

¹⁷ SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. Rudé právo a opozice. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 87.

3 Vývoj Polska od roku 1945

Pro pochopení událostí ve sledovaném období je potřeba na základě krátkého historického exkurzu odhalit postoje a motivace jednotlivých stran konfliktu, který na přelomu let 1981 a 1982 nastal. To, že na rozdíl od Československa, byla situace v Polsku velmi nestabilní, že podpora komunistické strany nebyla zdaleka tak silná. Svou historii už měly protesty pomocí stávek, opozice byla mnohem organizovanější a vztah k Sovětskému svazu, vzhledem ke zkušenostem nejen z druhé světové války, rozporupnější.

3.1 Období stalinismu 1945-1956

3.1.1 Nástup stalinistů k moci a vznik PSDS

12. ledna 1945 začala zimní ofenzíva Rudé armády. O pět dní později byla dobytá Varšava, 19. ledna Krakov a Lodž. 30. ledna dorazily její přední voje na linii Odry. Polsko bylo osvobozeno touž armádou, která předtím nepřišla na pomoc podzemním (odbojovým) organizacím, jejichž **Domácí armáda (DA)**¹⁸ vedla **Varšavské povstání**, které se uskutečnilo od 1. srpna do 2. října 1944.

Josif Vissarionovič Stalin¹⁹, jako nejvyšší představitel Sovětského svazu a velitel Rudé armády, by případnou pomocí třiceti tisícům Poláků fakticky uznal domácí orgány Polské republiky. Proto zvolil jiný postup. „*Rudá armáda po šest týdnů nepodnikla žádný pokus o úder, dokonce ani na část Varšavy na pravém břehu Visly, a ponechala povstalce odkázané na vlastní síly. Nesčetné prosby vlády a prezidenta o materiální pomoc Spojenců se tříštily o absenci souhlasu SSSR přistávaním spojeneckých letadel na sovětských letištích. To se rovnalo rozsudku smrti nad desítkami tisíc vojáků (přes 200 tisíc)²⁰ a obyvatel Varšavy.*“²¹ Na území dobytém Rudou armádou se opakovala situace z let 1939-41. „*Vězení se plnila vojáky DA, představiteli konspiračních stran a skupin, inteligencí. Znovu se rozjely transporty s deportovanými a odsouzenými do SSSR.*“²²

Na již dobytém území začal moc od nejnižších struktur přebírat pod dohledem Moskvy vzniklý Polský výbor národního osvobození (PVNO) za spolupráce se sovětským

¹⁸ Armija Krajowa

¹⁹ STALIN, Josif Vissarionovič (1878-1953), sovětský diktátor, v letech 1922-53 generální tajemník ÚV KSSS

²⁰ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. I. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. ISBN 80-85983-82-6, s. 161.

²¹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*. I. vyd. Praha: Academia, 2000. 381 s. ISBN 80-200-0737-7, s. 73-74.

²² PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 74.

NKVD²³. Společným úsilím a za použití propagandistických i násilných metod byla prakticky zničena DA.

O osudu Polska se mezitím rozhodovalo na **Jaltské konferenci**, kde od 4. do 11. února 1945 jednal Stalin s prezidentem USA **Franklinem D. Rooseveltem**²⁴ a britským premiérem **Winstonem Churchillem**²⁵. Toto setkání určilo východní hranici Polska, tzv. **Curzonovu linii**²⁶, čímž země ztratila skoro polovinu svého původního území, na **Postupimské konferenci**²⁷ byla pro změnu ustanovena jako západní hranice dříve německá linie **Odra-Nisa**. V zemi se fakticky rozhořela občanská válka mezi zbytky podzemního odboje a komunisty, která začala spolu s přesídlováním ohromného množství obyvatelstva - Němců na západ, Židů do Palestiny a Poláků po celém území nově vyměřeného státu.

Na Jaltské konferenci se rovněž dohodl princip vzniku prozatímní vlády. Tu nakonec vytvořila komunistická **Polská dělnická strana (PDS)**²⁸, zastupovaná **Boleslawem Bierutem**²⁹ (formálně bezpartijním) a **Wladyslawem Gomulkou**³⁰, spolu s několika zástupci ostatních protinacistických organizací v čele s nejvýraznější postavou **Stanislawem Mikolajczykem**³¹, pod jehož vedením vstoupila do politického boje **Polská lidová strana (PLS)**³².

PDS, nejista si svou podporou, se rozhodla odložit první svobodné volby a nejdříve uspořádat referendum o třech základních otázkách – zrušení Senátu, souhlas se společenskými reformami a západními hranicemi stanovenými v Postupimi. Na tomto plebiscitu si PDS ověřila ovlivnitelnost voleb, jak už cenzurou a propagandistickým využíváním sdělovacích prostředků, tak samotným manipulováním s odevzdanými lístky. Podobné metody, jako například nepřijetí kandidátek PLS v deseti ze dvaapadesáti volebních obvodů, využila PDS i ve volbách 19. ledna 1947. Blok, který komunisté postavili ze sobě nakloněných stran, získal 80,1 procent hlasů, PLS jen 10,3 %. Následně byla zřízena funkce prezidenta a do ní zvolen Bierut.

²³ Narodnyj Komisarijat Vnutrennich Děł – sovětské ministerstvo vnitra

²⁴ ROOSEVELT, Franklin Delano (1882-1945), americký politik, v letech 1933-45 prezident USA

²⁵ CHURCHILL, Winston Leonard Spencer (1874-1965), britský politik, předseda vlády v letech 1940-45 a 1951-55

²⁶ Curzonova linie vede přes města Grodno - Jalovka - Němirovo - Brest - řeku Bug - Krylovo – k československé hranici, je pojmenována podle G. N. Curzona, britského ministra zahraničí.

²⁷ Postupimská konference se konala od 17. července do 2. srpna 1945.

²⁸ Polska Partia Robotnicza

²⁹ BIERUT, Boleslav (1892-1956), polský komunistický politik, v letech 1947-52 prezident Polska, 1952-54 předseda vlády, 1948-1956 generální tajemník ÚV PSDS

³⁰ GOMULKA, Wladyslaw (1905-1982), polský komunistický politik, v letech 1945-47 předseda vlády, 1956-1970 generální tajemník ÚV PSDS

³¹ MIKOŁAJCZYK, Stanislaw (1901-1966), polský agrární politik, v letech 1945-47 předseda PLS

³² Polskie Stronnictwo Ludowe

Požadavek vítězných mocností na svobodné volby byl splněn. Moci se na základě jejích výsledků chopila PDS a „legálně“ tak mohly pokračovat procesy známé i z ostatních zemí východního bloku: likvidace oponentů (Mikolajczyk byl přinucen k útěku ze země), nátlak na církev, znárodnování průmyslových podniků, kolektivizace zemědělství (v Polsku ale neproběhla ve zdaleka tak masovém měřítku jako v Československu), přijímání hospodářských plánů.

Po vzoru socialistických spojenců došlo také ke sjednocení PDS s Polskou socialistickou stranou (PSS)³³, se kterou ve výše zmiňovaných volbách kandidovala ve společném bloku. Vznikla tak **Polská sjednocená dělnická strana (PSDS)**³⁴. Tento proces Stalin využil ke zbavení se Gomulky, jehož linie nebyla dost ostrá. „V září 1948 musel provést (Gomulka) ponižující veřejnou sebekritiku za své hrozné omyly, přesto stejně skončil ve vězení. Znamenalo to, že zakládající sjezd Polské sjednocené dělnické strany (PSDS) v prosinci 1948 se změnil v triumf Gomulkova soupeře Bolesława Bieruta, bývalého úředníka Kominterny, jenž až do této chvíle předstíral, že je nadstranický. Bierut, který již zastával funkci prezidenta republiky, vyšel ze sjezdu v mnohem významnějším postavení prvního tajemníka strany.“³⁵

3.1.2 Převrat pod dohledem Moskvy

Dalším ze zlomů v historii PSDS nastal, podobně jako to platí u ostatních komunistických stran v sovětských satelitech, se smrtí Stalina 5. března 1953, a poté zejména s projevem jeho nástupce **Nikity Sergejeviče Chruščova**³⁶. Ten svůj tajný referát **O kultu osobnosti a jeho důsledcích** přednesl na XX. Sjezdu KSSS v únoru 1956. O pár dní později, 12. března, zasáhla PSDS další rána, když zemřel Bierut.

Komunistická strana se tak dostala do situace, kdy o moc usilovaly tři skupiny. Konzervativci - stalinisté, proti nim zastánci „demokratizace“ a „obnovy“, jak se sami označovali, a centristé, kteří neměli radikální názory, ale drželi nejvlivnější místa ve stranickém aparátě. Koncem dubna schválila sněmovna amnestii pro některé politické vězně, což bylo vnímáno jako příznak slabosti moci.

Určité tání poměrů bylo patrné i v samotné společnosti, mezi kterou text Chruščovova tajného projevu pronikl. „Na stranických schůzích, zpravidla přístupných všem, padaly tisíce

³³ Polskie Partia Socjalistyczna

³⁴ Polska Zjednoczona Partia Robotnicza

³⁵ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve střední Evropě*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2003. 484 s. ISBN 80-7260-083-4, s. 30.

³⁶ CHRUŠČOV, Nikita Sergejevič (1894-1971), sovětský politik, 1953-64 generální tajemník ÚV KSSS, 1958-1964 předseda vlády

*otázek, které se lidé ještě nedávno báli položit i sami sobě. Schvalovala se usnesení a závěry, dožadující se zveřejnění pravdy o zločinech, potrestání viníků, rychlého zavádění změn a vymanění se ze závislosti na Moskvě.*³⁷

28. června 1956 ráno zahájili dělníci Stalinových závodů v Poznani stávkou, zpočátku chtěli protestovat zejména proti špatné hospodářské situaci. K protestujícím se ale při pochodu městem připojili i další obyvatelé Poznaně a ekonomická hesla se změnila v politická. Po napadení budovy bezpečnostního úřadu se demonstrace změnila v ozbrojenou vzpouru, kterou dokonce její účastníci označovali za povstání. „Do Poznaně se stáhlo kolem 10 000 vojáků, tanky, obrněné vozy, jednotky bezpečnosti a teprve s touto silou se revoltu podařilo potlačit. Cenou ovšem bylo 78 mrtvých a několik set zraněných.“³⁸ Tato událost jen zintenzivnila projevy nespokojenosti se současnou situací jak mezi mocenskými skupinami, tak mezi obyvateli.

19. října ráno, těsně před zasedáním ÚV PSDS, které mělo situaci uklidnit zvolením nového prvního tajemníka (Gomulky, který byl mezitím propuštěn z vězení a rehabilitován), přistálo ve Varšavě několik členů sovětského politbyra v čele s Chruščovem. A z mnoha částí Polska byl signalizován pohyb sovětských vojsk. Gomulka ale Chruščova přesvědčil, že nehrozí změna politického systému a mohl tak být druhý den zvolen do funkce. Při projevu na závěr zasedání ÚV PSDS označil za hlavní úkol proces demokratizace, jenž ale neohrozí socialismus.

3.2 Éra Władysława Gomulky 1956-1970

3.2.1 Začátek procesu liberalizace v roce 1956

Po Gomulkově zvolení propuklo na území Polska nadšení. „Z politika, který se podstatně zasloužil o prosazení komunismu v Polsku, zůstala jen bývalá oběť stalinismu a současně národní hrdina, který se postavil silnějším východnímu sousedovi.“³⁹ Změny (například ustal tlak na katolickou církev, polskou armádu opustila většina sovětských důstojníků, byl zrušen Výbor veřejné bezpečnosti) probíhaly postupně a byly podporovány většinou společnosti. Tuto podporu ještě zvýšily události v Maďarsku. Cílem polského vedení teď bylo udržet kurs demokratizace, ale neohrozit socialistický systém a nedat sovětům záminku k intervenci.

³⁷ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 184.

³⁸ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 393.

³⁹ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 395.

Bylo to jednodušší i proto, že díky předchozím stalinistickým praktikám zanikl prakticky veškerý politický život mimo stranu. To se novému generálnímu tajemníkovi podařilo zachovat, utlumil nápor konzervativců ve straně samotné. Pro udržení moci se ale potřeboval zbavit ještě zastánců až příliš radikálních postojů, což se mu v roce 1957 povedlo, mimo jiné díky největší čistce v dějinách PSDS, kdy odešlo skoro 16 % procent jejich členů.

3.2.2 Konec šedesátých let ve znamení násilně potlačených demonstrací

Impuls k největší krizi v Polsku od nástupu Gomulky k moci přišel zdánlivě ze zahraničí. Čtvrtý den tzv. šestidenní války⁴⁰, 9. června 1967, se stranické vedení rozhodlo, že přeruší diplomatické styky s Izraelem a zasáhne proti stále poměrně početným „sionistickým kruhům“ v samotném Polsku. Do konce června bylo zatčeno 382 osob židovského původu, včetně 76 novinářů a literátů. Tento akt byl namířen zejména proti starším členům PSDS, nezřídka představitelům předválečné komunistické strany, a samozřejmě i proti velmi mladým liberálům a intelektuálům, kteří však nebyli nijak organizováni.

Situace se tímto zásahem vyhroutil a čekalo se na otevřený střet. Ten přišel 16. ledna 1968, kdy ministerstvo kultury a umění zakázalo hru Adama Mickiewicze⁴¹ **Dziady**, která se hrála v Národním divadle. Proti se začaly polooficiálně sbírat podpisy, své znepokojení vyjádřil také Svaz polských spisovatelů. Demonstrace začala 8. března 1968 na Varšavské univerzitě, kde se kromě zákazu **Dziadů** protestovalo také proti vyloučení **Adama Michnika**⁴² a Henryka Szlajfera z vysoké školy na základě jejich kontaktu se zahraničními novináři. Státní orgány se na ni ale velmi dobře připravily a demonstraci rázně ukončili.

Druhý den (9. března) se opět shromáždil dav, procházel městem a rychle narůstal, načež byl opět brutálně rozehnán. To zaktivizovalo akademickou obec, na mnoha místech v Polsku se začaly organizovat okupační stávky, docházelo ke střetům s bezpečností.

Proti zásahům ozbrojených složek moci se dokonce poprvé ozvala církev, která do té doby protestovala jen, když se dělo příkoří věřícím nebo duchovním.

Oficiální propagandou byli studenti označováni jako nástroje starých struktur a sionistů. Což ukazuje, co bylo hlavním záměrem těch, kteří stáli za brutálním potlačením studentských nepokojů. Samotné oběti a později více než 1500⁴³ emigrantů (většinou

⁴⁰ Šestidenní válka (od 5. 6. 1967) začala útokem Izraele na Egypt.

⁴¹ MICKIEWICZ, Adam (1798-1855), polský spisovatel, představitel romantismu

⁴² MICHNIK, Adam (*1946), polský disident, novinář, poslanec Sejmu v letech 1989-91, šéfredaktor Gazety Wyborczy

⁴³ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 406.

kvalifikovaných odborníků), kteří vycestovali z Polska po těchto událostech, byly jen vedlejším efektem politických bojů dvou generací uvnitř mocenské struktury.

V. sjezd PSDS v listopadu 1968 potvrdil nástup některých nových jmen - **Edwarda Gierka**⁴⁴ nebo **Stefana Olszowského**⁴⁵ – a tím i oslabení Gomulkovy pozice. Nová krev ve vedení strany signalizovala větší otřes. Ten přišel spolu s oznámením o radikálním zvýšení cen potravin v prosinci 1970. Už druhý den (14. prosince) se zastavila práce v gdaňských loděnicích a stávky se začaly rychle šířit. 15. prosince povolil Gomulka použití zbraní proti demonstrantům. Pro zásah se vyslovil i premiér **Józef Cyrankiewicz**⁴⁶, který protesty označil v televizi za akci „*chuligánů, kriminálních a imperialistických živlů*“⁴⁷. Došlo k násilným střetům na několika místech země. Během následujících dnů bylo **zabito 44 lidí**, asi tisíc osob bylo zraněno a přes tři tisíce zatčeno. Po krveprolitích se situace na ulicích uklidnila, ale čekalo se, jak na vzniklou situaci zareaguje PSDS. Ta sáhla k obvyklému kroku, výměně garnitury. Samozřejmě s posvěcením sovětského politbyra v čele s **Leonidem Brežněvem**⁴⁸ byl Gomulka zbaven funkce a na jeho místo byl zvolen Gierek.

*„Po čtrnácti letech a dvou měsících spravování stále osobnější moci odešel Gomulka do politického důchodu. Důležitější však bylo, že otřes způsobený dělnickou revoltou ponechal struktury a zásady neporušené. Ve skutečnosti se tehdy odehrál jen palácový převrat, který systém neoslabil.“*⁴⁹

3.3 Vzestup Gierkova reálného socialismu a vznik organizované opozice

3.3.1 Ekonomická reforma na dluh

Uklidnit situaci po rozbouřeném roce 1970 nebylo pro nového prvního tajemníka jednoduché. Stávky pokračovaly ještě v únoru následujícího roku, atmosféra ve společnosti se uklidnila až po oznámení o zrušení prosincového zvýšení cen. Gierek sliboval, a začal také hned uskutečňovat, ekonomické reformy, které měly zvednout životní úroveň obyvatelstva.

Byly zrušeny povinné dodávky zemědělců, otevřely se hranice s NDR, Polsko vstoupilo na západní úvěrový trh (čímž se fakticky otevřelo Západu) a byla zahájena řada

⁴⁴ GIEREK, Edward (1913-2001), polský politik, v letech 1970-80 generální tajemník ÚV PSDS

⁴⁵ OLSZOWSKI, Stefan (*1931), polský politik, v letech 1971-1976 i 1982-1985 ministr zahraničních věcí, dlouholetý člen ÚV PSDS

⁴⁶ CYRANKIEWICZ, Józef (1911-1989), polský politik, předseda vlády v letech 1947-52 a 1954-1970, předseda Státní rady 1970-72

⁴⁷ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 410.

⁴⁸ BREŽNĚV, Leonid Iljič (1906-1982), sovětský politik, v letech 1964-1982 první a následně generální tajemník ÚV KSSS

⁴⁹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 242.

investic především do infrastruktury. „*Takřka symbolický význam měla smlouva uzavřená s firmou Coca-cola a skutečnost, že se v kioscích objevily cigarety Marlboro.*“⁵⁰ Ekonomika na provedené změny reagovala pozitivně. Podle oficiálních údajů vzrostl v letech 1971-75 národní důchod o 60 %, průmyslová výroba o 64 %, rolnická o 19 % a reálné mzdy o 40 %. Jenže to vše bylo vykoupeno obrovskými dluhy, které vedení státu nepřestávalo podceňovat. V roce 1975 přesáhly ty zahraniční 8 miliard dolarů.

Alespoň nějaká snaha situaci řešit dospěla v létě 1976 v návrh na další zvýšení cen (u masa skoro o 70 %). Okamžitě ale vypukly stávkové. „*Vláda nasadila policii, která zadržela několik tisíc osob, ale večer premiér oznámil, že zdražení se odkládá na neurčito.*“⁵¹ V roce 1979 dosahoval zahraniční dluh už téměř 24 miliard dolarů. Situace spěla k radikálnímu řešení.

3.3.2 Demokratická opozice

Po krvavém potlačení demonstrací v roce 1970 začala opět na území Polska vznikat podzemní opozice. Prvním pokusem byla skupina **Ruch**, která navazovala na demokratickou opozici z let 1945-47. Ruch byl však poměrně brzy odhalen bezpečnostními složkami a jeho činnost ukončena.

Nezákonné zacházení s protestujícími dělníky v roce 1976 bylo iniciativou pro vznik asi největší opoziční organizace, která velmi rychle získala antikomunistický charakter. Byl to **Výbor na obranu dělníků (KOR)**⁵² (jedním z jeho zakladatelů byl **Jacek Kuroń**⁵³). PSDS tuto organizaci vzala velmi rychle na vědomí, ale neodvážila se k radikálnímu zásahu a činnost KOR jen komplikovala různými zpravodajskými hrami, domovními prohlídkami, konfiskacemi, vyhazováním z práce apod. Kromě KOR, který se na podzim 1977 změnil na **Výbor společenské sebeobrany KOR (KSS-KOR)**, vznikaly také další opoziční organizace, leckdy i za neoficiální podpory církve.

Ta se pod vedením primase **Stefana Wyszyńskiego**⁵⁴, chovala na oficiální úrovni dlouhá léta velmi zdrženlivě. A stejnou opatrnou politiku vůči ní vyznávali představitelé PSDS v Gierkově éře. Nicméně i tak byla církev hlavním, a jediným silným, ideologickým odpůrcem komunistické moci. A za takovéto situace zvolilo konkláve papežem v osmém

⁵⁰ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 246.

⁵¹ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 548.

⁵² Komitet obrony Robotników

⁵³ KURON, Jacek Jan (1934-2004), polský disident, politik, historik, v letech 1989-90 a 1992-93 ministr práce a sociálních věcí

⁵⁴ WYSZYŃSKI, Stefan (1901-1981), primas polské římsko-katolické církve v letech 1948-1981

hlasování **Karola Wojtyły**⁵⁵. Tento akt velmi posílil autoritu polské církve v zemi i v zahraničí. PSDS nicméně dál zachovávala vstřícnou politiku a papež tak mohl ve dnech 2. - 10. června 1979 triumfálně navštívit svou rodnou zemi.

3.4 Éra Solidarity

3.4.1 Cesta k nezávislým odborům

V červenci 1980 došlo následkem stále se prohlubujících hospodářských problémů opět k destabilizaci situace. Způsobilo to zdánlivě ne tak podstatné zvýšení cen u některých druhů masa. Stávky se podařilo utlumit splněním nevelkých mzdových požadavků, ani jedna strana sporu nepostupovala nijak razantně. Až po několika dnech KSS-KOR vydal prohlášení, ve kterém požadoval mimo jiné ustavení nezávislých profesních organizací, začlenění práva na stávku do ústavy nebo zrušení cenzury. 14. srpna stávky dorazily do gdaňských loděnic, kde dělníci požadovali návrat propuštěných **Lecha Wałęsy**⁵⁶ a **Anny Walentynowiczové** do práce, vybudování pomníku obětem zdejších nepokojů v roce 1970 a v neposlední řadě zvýšení platů.

Gdaňsk se stal okamžitě centrem opozice a v noci ze 16. na 17. srpna 1980 se zde sjeli představitelé 21 stávkujících podniků, aby založili **Mezipodnikový stávkový výbor (MSV)**⁵⁷. O den později už sdružoval 156 podniků, 20. srpna jich bylo přes 300. Ve stejný den byly uvězněny špičky KOR a vůdce další opoziční organizace **Konfederace nezávislého Polska (KNP)**⁵⁸, to vše bez nějakého efektu na stávkující. Ani rychlá a poměrně razantní výměna v řadách vedení PSDS neměla u dělníků očekávaný úspěch. Ti zatím definovali svůj hlavní požadavek – vytvoření nezávislé odborové organizace. Koncem srpna se stávková vlna rozšířila na mnoho míst Polska. 30. srpna tak byl zástupce vlády vicepremiér **Mieczysław Jagielski**⁵⁹ nucen podepsat dohodu s MSV, čímž polská moc přistoupila na požadavky stávkujících. Gierek dostal 5. září infarkt a byl převezen do nemocnice, ještě v noci byl ústředním výborem odvolán a vystřídán **Stanislawem Kaniou**⁶⁰.

Od 1. září se MSV změnila na **Mezipodnikové přípravné výbory (MPV)**⁶¹, které měly za úkol vytvořit stanovy nového odborového svazu. Přípravy většinou vedli

⁵⁵ WOJTYŁA, Karol Józef (1920-2005), polský církevní hodnostář, papež (Jan Pavel II.) v letech 1978-2005

⁵⁶ WALEŚA, Lech (*1943), polský odborář, politik, vůdce Solidarity v letech 1980-90, v letech 1990-95 polský prezident

⁵⁷ Międzyzakładowy Komitet Strajkowy

⁵⁸ Konfederacja Polski Niepodległej

⁵⁹ JAGIELSKI, Mieczysław (1924-1997), polský politik, 1970-81 vicepremiér PLR

⁶⁰ KANIA, Stanisław (*1927), polský politik, 1980-81 generální tajemník ÚV PSDS

⁶¹ Międzyzakładowy Komitet Założycielski

představitelé podzemní opozice z předchozích let. 17. září se všechny MPV v zemi sešly v Gdaňsku, kde rozhodly o tom, že svaz bude celostátní, ale jeho struktura bude regionální, nikoliv centralistická. A zvolili název **Nezávislý samosprávný odborový svaz Solidarita**⁶².

Jeden z předpisů stanov zakazoval účast ve svazu řídicím pracovníkům, čímž se nové odbory vymezily proti PSDS, jež tyto funkce ovládala. Na gdaňském setkání vznikl také vedoucí orgán budoucích odborů **Celostátní komise (CK)**, do jejíhož čela byl zvolen Lech Wałęsa.

V tomto ovzduší začal Sovětský svaz pomalu připravovat protiúder (stále častěji se zvažoval zásah armády), nicméně zpočátku spíše vyčkával. „Klíčový význam měla ve stanovisku Moskvy formulace o 'přechodném charakteru' dohod uzavřených mezi mocenskými orgány a stávkujícími dělníky. Zrození Solidarity bylo chápáno jako strašná systémová anomálie.“⁶³ Zároveň ale SSSR neměl prostředky, jak vzniku nových odborů zabránit.

Na konci září podala CK u varšavského soudu návrh na registraci nové organizace. Neúspěšně. Byl to začátek nové politiky vlády, která měla za cíl zavést Solidaritu do takové hry, která by „*permanentně testovala soudržnost odborů a současně je tlačila k radikálnímu chování, poskytujícímu záminku k represím za nedodržování dohodnutých pravidel*“⁶⁴. Solidarita pohrozila generální stávkou a jako důkaz své síly zorganizovala na 3. října hodinovou stávku, která potvrdila masovost nového hnutí a disciplínu jejích členů. Vládě nezbylo než návrh na registraci přijmout. „*Poprvé od likvidace mikołajcykovské PLS byly komunistické orgány donuceny přiznat organizované opozici právo na legální působení.*“⁶⁵

3.4.2 Neustávající napětí mezi Solidaritou a vládou

Ani po tomto ústupku totalitní moci napětí nepovolovalo. PSDS se zděšením pozorovala, že se začínají sdružovat studenti, spisovatelé a především zemědělci a dokonce i některé stranické regionální organizace.

V reakci na dění v Polsku byly ještě v říjnu 1980 uzavřeny hranice s NDR, v listopadu také s Československem. Sovětské a polské jednotky zahájily společné vojenské manévry. Na Solidaritu zaútočily ústřední orgány okolních zemí. 5. prosince se v Moskvě sešla politická poradní komise Varšavské smlouvy, o intervenci ale zatím nerozhodla.

⁶² Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność

⁶³ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 290.

⁶⁴ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 561.

⁶⁵ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 291.

Zatímco oficiální postoje socialistických zemí k Solidaritě byly záporné, Západ i opozice v zemích východního bloku novou iniciativu čteně podporovaly. „*Solidarita představovala dramatický obraz alternativy k totální komunistické kontrole: nezávislou sebeorganizaci společnosti odzdola. Tím uchvátila nejen představivost Západu, ale i nezávislých myslitelů po celé střední Evropě.*“⁶⁶

Na konci roku 1980 sdružovala Solidarita 9 milionů členů, tedy asi 28 % dospělé společnosti (pro srovnání PSDS měla okolo 3 miliónů členů – v polovině osmdesátých let jejich počet klesl dokonce jen 2,1 milionu). Pozice odborů byla ještě posílena v lednu 1981, kdy delegaci v čele s Wałęsou přijal papež Jan Pavel II..

PSDS reagovala některými personálními změnami. Premiérem se stal generál **Wojciech Jaruzelski**⁶⁷ a i další posty byly svěřeny představitelům vojska. 10. března 1981 se nový premiér setkal s Wałęsou. Vedla se jednání o novém odborovém zákoně, cenzuře a ekonomických reformách. Spor se ale točil zejména kolem registrace rolnické Solidarity, na kterou vláda opakovaně odmítala přistoupit. Nicméně nová organizace na registraci přestala čekat a na sjezdu v Poznani byl bez posvěcení úřadů oficiálně založen **Nezávislý samosprávný odborový svaz soukromých rolníků Solidarita (NSOS SR)**⁶⁸.

V březnu začaly na polském území další manévry armád Varšavské smlouvy, přičemž jejich konec byl odložen na neurčito.

Do napjaté situace se promítl i tzv. **Bydhošťský incident**. Odehrál se při zasedání vojvodské národní rady, které přišli navštívit představitelé místní Solidarity. Verbální konflikt přerostl až ve fyzický, při němž byli Veřejnou bezpečností zbiti tři představitelé Solidarity (byl mezi nimi i **Jan Rulewski**⁶⁹), která následkem toho vyhlásila na 27. března čtyřhodinovou výstražnou stávkou. Ta, díky disciplíně stávkujících, skončila naprostým úspěchem. O tři dny později měla následovat další stávka, které nakonec zabránil další ústupek PSDS. Slíbila potrestání viníků Bydhošťského incidentu, nepřímo souhlasila s fungováním rolnické Solidarity (k registraci nakonec došlo 12. května) a slíbila urychlit přípravu nového zákona o odborech.

⁶⁶ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2005. 390 s. ISBN 80-7341-562-3, s. 24.

⁶⁷ JARUZELSKI, Wojciech (*1923), polský politik, generál, 1981-89 generální tajemník ÚV PSDS, 1981-83 předseda Vojenské rady národní záchrany, 1980-85 předseda vlády, 1985-89 předseda Státní rady, 1989-90 prezident

⁶⁸ Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych Solidarność

⁶⁹ RULEWSKI, Jan (*1944), polský odborářský aktivista, politik, 1991-99 poslanec Sejmu

Nicméně, také v důsledku stávek, se hospodářská situace nezlepšovala, byly znovu zavedeny lístky na základní potraviny (máslo, mouka, rýže). Vedlo to až k tzv. hladovým pochodům.

V červnu se konalo zasedání ÚV PSDS, kde došlo k tvrdým útokům na současné vedení, tj. na Kaniu a Jaruzelského, přesto oba své posty obhájili. Avšak jednání se Solidaritou stále vázlo a ta podnikala stále nové a nové protestní akce.

V září a říjnu se pak konal první celostátní sjezd Solidarity, kde už 9,5 milionu členů zastupovalo 800 delegátů. Byla přijata řada usnesení, která hned posléze PSDS nazvala programem politické opozice. Na tomto sjezdu také oficiálně ukončila činnost KSS-KOR, která už rok v podstatě nefungovala. Předsedou Solidarity se s převahou stal opět Wałęsa.

Ve dnech 16-18. října se konalo zasedání ÚV PSDS, které přineslo další rozsáhlé změny ve vedení strany.

Dnem 16. října 1981 také začíná sledované období.

3.5 Československo-polské vztahy na začátku 80. let

Na oficiální úrovni byly vztahy Československa a Polska podmíněny společným příslušenstvím do sféry vlivu Sovětského svazu. Obě země byly sdruženy do vojenského paktu Varšavská smlouva i do hospodářského společenství **Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)**⁷⁰. V téměř každém delším projevu, který polští či českoslovenští politici věnovali mezinárodním otázkám, znovu konstatovali neměnnost vztahů v rámci socialistického bloku.

V praxi to znamenalo úzkou provázanost, časté návštěvy různě vysoce postavených osob, vztahy se utužovaly i na setkání delegací v rámci výše uvedených organizací.

Oficiální zdroje pak československo-polské vztahy líčily nějak takto: „*Češi a Slováci se s Poláky vlastně vždycky milovali a těch pár nedorozumění po obou stranách hranice mají na svědomí jen vykořisťovatelské třídy, především ovšem buržoazie. Takže nás čekají v budoucnu krásné doby bratrského porozumění.*“⁷¹

Neznamená to ovšem, že by propaganda nikdy nenapadala pořádky v sousední zemi, nezkoumala a neupozorňovala na stupeň kontrarevoluce. Zpravidla to bylo z důvodu toho, že se vedení obávalo vývoje v oné zemi a bálo se vlivu, který by to mohlo přes hranice mít. Polský tisk nevybíravě útočil na demokratické tendence v Československu v období jara a léta 1968. V roce 1981 to zase bylo naopak.

⁷⁰ RVHP byla hospodářská organizace zemí východního bloku (1949-1991).

⁷¹ MĚŠŤAN, Antonín. *Československo-Polské styky včera, dnes a zítra*. 1. vyd. Mnichov: Opus Bonum, 1986. 192 s., s. 13.

Mnohem zajímavější byly ale styky československé a polské opozice. Docházelo jednak k setkáním exulantů obou zemí (například v říjnu 1982 ve Frankenu v Západním Německu, kterého se zúčastnili třeba Jiří Lederer, Pavel Tigrid, Anastáz Opasek, Tomasz Mianowicz nebo Mirosław Chojecki), ale především k setkávání samotných představitelů domácích opozičních představitelů (především lidí z Charty 77 a KSS-KOR) na společných československo-polských hranicích. První dvě se uskutečnily v srpnu a hned poté v září 1978. Mezi účastníky se objevily jména Václav Havel⁷², Jacek Kuroń nebo Adam Michnik. Vzájemná solidarita obou podzemí pak fungovala celá osmdesátá léta.

⁷² HAVEL, Václav (*1936), český a československý politik, disident, prezident Československa v letech 1989-92, prezident České republiky 1993-2003

4 Referování československého tisku o polských událostech ve srovnání s pohledem současných historiků

4.1 Sledované deníky

Tato práce si za cíl vytkla zmapovat zahraniční zpravodajství na příkladu referování o událostech v Polsku ve třech denících: v Rudém právu, Lidové demokracii a Práci.

4.1.1 Rudé právo

Rudé právo bylo ve sledovaném období (přelom let 1981 a 1982) ústředním orgánem **Komunistické strany Československa**⁷³. Svůj vznik datuje k 21. září 1920, kdy vycházelo jako deník levicové části sociální demokracie, od 18. 5. 1921 pak jako ústřední orgán KSČ. V období druhé světové války se stáhlo do ilegality, v roce 1945 bylo znovu obnoveno. Na konci června 1948, v souvislosti se sloučením komunistické a sociálnědemokratické strany, Rudé právo pohltilo konkurenční Právo lidu. Následujících více než 40 let (s krátkou přestávkou po srpnu 1968) Rudé právo bezvýhradně prosazovalo a obhajovalo politiku KSČ. Náklad činil v roce 1977 894 700 výtisků, sobotní vydání pak 1 249 500 výtisků⁷⁴. V prosinci 1981 byl šéfredaktorem **Oldřich Švestka**⁷⁵.

4.1.2 Lidová demokracie

Lidová demokracie vznikla 12. 5. 1945 jako přímé pokračování deníku Lidové listy (1919-45). Stala se ústředním orgánem **Československé strany lidové**⁷⁶ (historicky strany s katolickou orientací). Tato strana se zůstala i po únoru 1948 v Národní frontě pod vedením KSČ. Měla své členy v zastupitelských orgánech i ve vládě, čímž se podílela na fungování režimu. Ve sledovaném období měla zhruba pětinový náklad oproti Rudému právu (v roce 1978 to bylo 217 tisíc výtisků⁷⁷, přesný náklad se mi nepodařilo zjistit, ale předpokládám, že se pohybuje zhruba ve stejné výši). Byla oblíbená zejména z důvodu, že se na jejích

⁷³ Komunistická strana Československa byla levicová parlamentní strana v Československu, která se v roce 1948 stala vedoucí silou ve státě. Vznikla v roce 1921, zanikla 1992, kdy se přetvořila v KSČM a KSS.

⁷⁴ SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. Rudé právo a opozice. In Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 88.

⁷⁵ ŠVESTKA, Oldřich (1922-1983), československý politik, člen ÚV KSČ v letech 1962-83, šéfredaktor Rudého práva v letech 1958-68 a 1975-83

⁷⁶ Československá strana lidová vznikla roku 1919, v roce 1992 se přejmenovala na KDU-ČSL. V době komunistického režimu byla členem Národní fronty a podléhala vlivu KSČ.

⁷⁷ JACZ, Ludovít. *Malá encyklopédia žurnalistiky*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1982, s. 259.

stránkách objevovala ve větší míře nepolitická témata. Ve sledovaném období byl šéfredaktorem **Dr. Stanislav Toms**.

4.1.3 Práce

Deník Práce byl deník **Revolučního odborového hnutí (ROH)**⁷⁸, přičemž ho vydávala **Ústřední rada odborů**. Vznikl 6. května 1945. Měl o něco vyšší náklad než Lidová demokracie (345 tisíc v roce 1978⁷⁹). V době vrcholu polské krize byla šéfredaktorkou **Miroslava Daňková**.

4.2 Období přípravy na konfrontaci: 16. října 1981 – 12. prosince 1981

4.2.1 Zasedání ÚV PSDS

16. až 18. října probíhalo zasedání **ÚV PSDS**. Na něm rezignoval na svůj post Stanislaw Kania, který byl označen jako „*dobry komunista, ale špatny vůdce strany*“⁸⁰. Demise byla přijata 104 hlasy proti 79. Nálada na sjezdu byla poměrně radikální. Členové ústředního výboru se vyjadřovali pro nasazení armády, demonstraci síly a odvržení linie dohody. V čele PSDS vystřídal Kaniu generál Wojciech Jaruzelski (získal 180 hlasů, 4 byly proti), zároveň si podržel funkci ministra národní obrany i premiéra.

17. října všechny tři sledované deníky věnovaly pozornost projevu Stanislaw Kania⁸¹, který „*poukázal na činnost antisocialistických sil, které vyvolávají v Polsku dezorientaci a chaos*“⁸². Práce i Lidová demokracie ho citují: „*V širokém měřítku byla zahájena protisovětská kampaň, která je cizí našim národním citům a zájmům.*“⁸³ Nevyhýbají se ani Kaniovým prohlášením o hanobení hřbitovů polských vojáků, pomlouvačné propagandě pomocí letáků a brožur a také o špatném ekonomickém stavu Polska. „*Nejsou vidět žádné známky zlepšení hospodářské situace. Naopak v mnoha odvětvích se potíže stále prohlubují. Nedodržíme mezinárodní závazky včetně dlouhodobých kooperačních smluv, a to jak se socialistickými, tak i se západními zeměmi.*“⁸⁴

V pondělí 19. října se Polsko dostalo na titulní strany všech tří deníků. Ty přinášejí (všechny stejný, převzatý z ČTK) životopis Jaruzelského a zprávu o průběhu samotné schůze.

⁷⁸ Revoluční odborové hnutí - člen Národní fronty sdružující před listopadem 1989 až 7 milionů odborářů

⁷⁹ JACZ, Ludovít. *Malá encyklopédia žurnalistiky*, s. 352.

⁸⁰ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 565.

⁸¹ Kania ho pojmenoval *Politická situace v zemi a hlavní úkoly strany při plnění závěrů mimořádného IX. Sjezdu PSDS*.

⁸² ČTK. Začalo zasedání ÚV PSDS. *Rudé právo*. 17. 10. 1981, roč. 62, č. 246, s. 7.

⁸³ Ve Varšavě zasedá ÚV PSDS. *Lidová demokracie*. 17. 10. 1981, roč. 37, č. 246, s. 2.

⁸⁴ ČTK. Odstranit napětí a konflikty. *Práce*. 17. 10. 1981, roč. 37, č. 246, s. 2.

O počtu hlasů se ani jeden z deníků nezmiňuje, pouze u programového prohlášení ÚV PSDS konstatuje, že byl přijat jednomyslně.

Rudé právo přináší i některé příspěvky z diskuse. Například některé ostré projevy ne tolik důležitých členů ÚV PSDS, cituje třeba elektrikáře z dolu Turow: „*Musí být nutně přijato nejúčinnější rozhodnutí, rozhodnutí o životě nebo smrti strany, o životě nebo smrti socialismu.*“⁸⁵ „*Horník z uhelného dolu Staszic v Katovicích Zbigniew Hanff řekl, že v nynější situaci už není čas na mazlení.*“⁸⁶ Ale zmiňuje i projevy podstatnější: „*Ministr vnitra PLR Czeslaw Kizszak*⁸⁷ *v diskusi poukázal na to, že v důsledku sjezdu Solidarity vznikla v Polsku kvalitativně nová a mimořádně znepokojující situace. Výsledky sjezdu jsou v podstatě doktrínou opoziční politické strany směřující k demontáži struktur socialistického státu a k postupnému přejímání moci.*“⁸⁸ Žádný názor z druhé strany Rudé právo necituje.

Zároveň všechny tři deníky zmiňují požadavek ÚV PSDS na zastavení stávek a také konstatování Jaruzelského, že jeho cílem je „*překonání krize, odstranění napětí a svérázné blokády, kterou protisocialistické síly v Solidaritě inspirují a uplatňují v různých oblastech společenského života*“⁸⁹ a že zdůraznil „*neocenitelný význam spojení Polska se SSSR a celým socialistickým společenstvím*“⁹⁰.

Ke jmenování nového vedoucího představitele pak patří také krátké články o blahopřejných telegramech od **Gustava Husáka**⁹¹ i Leonida Brežněva.

4.2.2 Stávky a jejich obraz ve sledovaném tisku

Své požadavky Solidarita příliš neměnila. Chtěla ukončení útoků na svaz, přijetí zákona, který by definoval nové postavení odborů, přístup do hromadných sdělovacích prostředků nebo vyhlášení demokratických voleb do národní rad. Tyto požadavky však na stránkách československého tisku najdete jen ve velmi zkomolené podobě a určitě ne pohromadě. Drtivá většina zmínek o Solidaritě byla negativního rázu.

Tlak na vládu odborový svaz uskutečňoval především prostřednictvím stávek, kterým naopak československý tisk věnoval poměrně dosti prostoru. Například Práce cituje Jerzyho

⁸⁵ Zpravodaj ČTK; zr. Soudruh Wojciech Jaruzelski prvním tajemníkem ÚV PSDS. *Rudé právo*. 19. 10. 1981, roč. 62, č. 247, s. 6.

⁸⁶ Zpravodaj ČTK; zr. Soudruh Wojciech Jaruzelski prvním tajemníkem ÚV PSDS. *Rudé právo*. 19. 10. 1981, roč. 62, č. 247, s. 6.

⁸⁷ KISZCZAK, Czeslaw (*1925), polský politik, generál, v roce 1989 předseda vlády, 1981-90 ministr vnitra

⁸⁸ Zpravodaj ČTK; zr. Soudruh Wojciech Jaruzelski prvním tajemníkem ÚV PSDS. *Rudé právo*. 19. 10. 1981, roč. 62, č. 247, s. 6.

⁸⁹ Zpravodaj ČTK. Nelze dále ustupovat. *Rudé právo*. 20. 10. 1981, roč. 62, č. 248, s. 7.

⁹⁰ ČTK. Aktivně bojovat s nepřáteli socialismu. *Práce*. 19. 10. 1981, roč. 37, č. 247, s. 1, 2.

⁹¹ HUSÁK, Gustav (1913-1991), československý politik, 1969-87 první a posléze generální tajemník ÚV KSČ, 1975-89 prezident ČSSR

Urbana⁹², tiskového mluvčího vlády, který už v polovině října přiznává, že stávky zaplavily téměř polovinu všech vojvodství. Ale důvody redukuje jen na špatné zásobování potravinami, jehož příčinou je katastrofální výkup jatečních zvířat, a tedy zase rolníci⁹³. Podobné zdůvodnění nabízí i Rudé právo: „*Individuálně hospodařící rolníci ve své většině sabotují dodávky potravin. Chtějí polská města vyhladovět a zaměřit rozhořčení obyvatelstva proti vládě.*“⁹⁴

Zejména Práce skoro v každém vydání vypočítává rozsah stávek. Například na konci října podle ní stávkovalo 12 000 dělníků v Żyrardowě a v Mszczonowě, další v Sandomierzi, stávková pohotovost byla vyhlášena ve Wrocławu, Walbrzychu, Gorzowě Wielkopolském, Krotoszynu, Legnici a v celém Koninském vojvodství, přičemž list zdůrazňuje: „*Dosavadní pokusy státních činitelů situaci vyřešit ztroskotaly na zcela nekonstruktivním a nepružném postoji místních předáků Solidarity, kteří stávku organizují.*“⁹⁵

Zvýšenou pozornost pak deníky věnují generální stávce z 28. října. Rudé právo o dva dny dříve v článku *Kontrarevoluce útočí na ústavní orgány* konstatuje, že její vyhlášení je v Polsku přijímáno „*jako otevřený a už ničím nekamuflovaný frontální útok vedení Solidarity na ústavní orgány PLR*“⁹⁶. Práce neopomene citovat ani polský tisk (článek sám je nazván *Stávkový terorismus není řešením*), který poukazuje na její „*mimořádně nebezpečný a výrazně politický charakter*“⁹⁷. Právě srovnání s terorismem se objevuje i v Rudém právu: „*Kdo dnes nestávkuje, není opravdovým Polákem. Kdo dobrovolně neruinuje hospodářství, není dobrým členem svého podnikového kolektivu. To je svérázný recept na život, který předkládá Solidarita [...] Zastrasování bylo vždy základním cílem teroristů,*“⁹⁸ píše se v něm v den konání generální stávky.

Zatímco před vypuknutím generální stávky se deníky snažily její význam drammatizovat, po jejím skončení zlehčovaly její průběh a vyjmenovávaly organizace, které se stávky neúčastnily, například sdělovací prostředky nebo letiště ve Varšavě, stávkovat prý odmítli i někteří členové samotné odborové organizace, protože ta pro ně údajně nic nedělá⁹⁹. „*Zprávy z různých míst země svědčí o tom, že ne všichni polští pracující se podřídili diktátu*

⁹² URBAN, Jerzy (*1933), polský novinář, 1981-89 tiskový mluvčí vlády

⁹³ ČTK. Nutnost překonat krizi. *Práce*. 20. 10. 1981, roč. 37, č. 248, s. 2.

⁹⁴ LIPAŤSKÝ, Jan. Kontrarevoluce útočí na ústavní orgány. *Rudé právo*. 26. 10. 1981, roč. 62, č. 253, s. 6.

⁹⁵ ČTK. Využití ústavních pravomocí. *Práce*. 21. 10. 1981, roč. 37, č. 249, s. 2.

⁹⁶ LIPAŤSKÝ, Jan. Kontrarevoluce útočí na ústavní orgány. *Rudé právo*. 26. 10. 1981, roč. 62, č. 253, s. 6.

⁹⁷ ČTK. Stávkový terorismus není řešením. *Práce*. 28. 10. 1981, roč. 37, č. 255, s. 2.

⁹⁸ LIPAŤSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol; ČTK. Další krok ke konfrontaci. *Rudé právo*. 28. 10. 1981, roč. 62, č. 255, s. 7.

⁹⁹ ČTK. Obnovit důvěru ve stranu. *Práce*. 29. 10. 1981, roč. 37, č. 256, s. 2.

*extrémních vůdců Solidarity.*¹⁰⁰ A o den později se dočteme: „Podle předběžných ocenění ze 45 vojvodství, kde je zaměstnáno 7 miliónů lidí, jen dva milióny stávkovali.“¹⁰¹

Další útoky na Solidaritu podnítilo rozhodnutí Sejmu, který na svém zasedání na přelomu října a listopadu vyzval k „neprodlenému zastavení všech stávkových akcí, které ničí zemi.“¹⁰² Lidová demokracie i Práce informují o tomto zasedání velmi nekonkrétně, a nepřipouštějí tak, že by v Sejmu zazněly různé názory. Naopak Rudé právo se nebálo poslat své zpravodaje **Jana Lipavského** a **Pavola Minárika** přímo na jednání. Vznikl z toho článek *Kritika stávkového šilenství*.

Ten popisuje mimo jiné, že během odsouzení stávek propukl v Sejmu souhlasný potlesk. Ale zmiňuje se i o poslanci **Romualdu Bukowském**¹⁰³, který „dělá Solidaritě advokáta“¹⁰⁴ a který byl proti této rezoluci. Rudé právo také připouští, že ne všichni poslanci souhlasí se zrušením práva na stávku (což byla jedna z mála možných legálních zbraní vlády proti Solidaritě). Dokonce nezamlčí, že bylo v Sejmu přijato i poděkování Solidaritě za výzvu na čas pozastavit stávky. Ty prý ale stejně pokračují, a tak mohli oba redaktoři přece jen svůj článek zakončit připomenutím, že „výzva Solidarity zjevně nezabrala a zabrat ani neměla a nemá, protože byla vytíráním očí polské veřejnosti, vládě a Sejmu zároveň.“¹⁰⁵

V dalších dnech všechny tři deníky kritizují Solidaritu za to, že ignoruje požadavky Sejmu a pokračuje ve stávkové činnosti.

„Záhy po zahájení akademického školního roku propukly stávky na vysokých školách; šlo mj. o vlekoucí se diskusi nad zákonem o vysokém školství.“¹⁰⁶ Že byl československý tisk na situaci ve školství háklivý, dokládá reakce na zmínku o stávce učitelů: „O hloubce společensko-politické krize v Polsku svědčí i skutečnost, že navzdory logice i morálním zásadám začínají stávkovat i učitelé. [...] Ve školách chybějí desetitisíce učebnic i obyčejných školních učebnic, které prý nemohly být vyrobeny pro rostoucí nedostatek papíru. Ten však zřejmě nebrání vydávání desítek tun nejrůznějších bulletinů, letáků a plakátů Solidarity, protistátní Konfederace nezávislého Polska a dalších antisocialistických organizací.“¹⁰⁷

¹⁰⁰ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Ztráta jedné miliardy zlotých. *Rudé právo*. 29. 10. 1981, roč. 62, č. 256, s. 7.

¹⁰¹ MINÁRIK, Pavol. Nebezpečí trvá. *Rudé právo*. 30. 10. 1981, roč. 62, č. 257, s. 7.

¹⁰² Výzva Sejmu k obnovení hospodářské činnosti. *Lidová demokracie*. 2. 11. 1981, roč. 37, č. 259, s. 2.

¹⁰³ BUKOWSKI, Romuald (1928-1992), polský politik, 1980-85 poslanec Sejmu

¹⁰⁴ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Kritika stávkového šilenství. *Rudé právo*. 2. 11. 1981, roč. 62, č. 259, s. 6.

¹⁰⁵ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Kritika stávkového šilenství. *Rudé právo*. 2. 11. 1981, roč. 62, č. 259, s. 6.

¹⁰⁶ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 310.

¹⁰⁷ Zpravodaj ČTK. Solidarita opět odmítla společný postup s vládou. *Rudé právo*. 16. 10. 1981, roč. 62, č. 245, s. 7.

Nicméně u vysokých škol se většinou deníky shodly na prostém konstatování, že stávky probíhají. Výjimkou je opět Rudé právo a jeho redaktoři Jan Lipavský a Pavol Minárik, kteří se vydali na Vysokou školu inženýrskou v Radomi, kde stávky začaly. Příčinou tady byla snaha studentů odvolat rektora.

„Dvě stě osob přinutilo kolem dvou tisíc studentů a pracovníků školy, aby se podřídili jejich vůli,“¹⁰⁸ píše Rudé právo a pokračuje: „Solidarita má ‚potvrzené‘ údaje, podle nichž prof. Hedba nadále zůstává v těsném kontaktu s předchozím vojvodským vedením.“¹⁰⁹ A redaktoři neopomínají zdůraznit, že nemusí zůstat jen u současného rektora, protože „Solidarita a její spojenci z takzvaného Nezávislého svazu studentů si vzali za cíl likvidovat další stranické a státní kádry ve vojvodství.“¹¹⁰

Na podporu radomských studentů vyhlásil 12. listopadu **Nezávislý svaz studentů**¹¹¹ spolu se Solidaritou okupační stávku na všech vysokých školách. Jedním z hlavních požadavků byla už zmíněná změna zákona o vysokých školách. Rada ministrů ale podle Rudého práva „konstatovala, že návrh zákona ‚postrádá řadu aspektů důležitých z hlediska celostátních zájmů‘. Zvláště nebezpečná je tendence ‚učinit z vysokých škol elitářská střediska‘, jež by byla mimo kontrolu a vliv státu.“¹¹²

Stávka tedy pokračovala a brzy se přesunula také na některé základní a střední školy. Na **Vysoké škole pro důstojníky požární ochrany** ve Varšavě, kde studenti požadovali vyřazení své školy z gesce ministerstva vnitra, však stávka skončila za přispění „výsádkářského komada“¹¹³. A československé sdělovací prostředky to nenechaly bez povšimnutí. Lidová demokracie píše, že okupační stávka byla ukončena „různým zákrokem pořádkových sil, při němž nebyl nikdo zraněn“¹¹⁴. Zaznamenává i reakci Solidarity, která vzápětí pohrozila stávkou v celé oblasti Mazowse, pokud nebudou propuštěni její členové, kteří byli při tomto zásahu zatčeni. A Rudé právo dodává vysvětlení: „Studenti této školy se stali nástrojem v rukách hazardérů ze Solidarity [...] Zájem o stávky v závodech jaksí upadá, ale zmatek a napětí musejí být zachovány. Štvou tedy proti vládě studenty.“¹¹⁵

Na začátku prosince spěla situace k otevřenému konfliktu.

¹⁰⁸ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Zvůle a ultimáta. *Rudé právo*. 5. 11. 1981, roč. 62, č. 262, s. 7.

¹⁰⁹ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Zvůle a ultimáta. *Rudé právo*. 5. 11. 1981, roč. 62, č. 262, s. 7.

¹¹⁰ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Zvůle a ultimáta. *Rudé právo*. 5. 11. 1981, roč. 62, č. 262, s. 7.

¹¹¹ Niezależny Związek Studentów

¹¹² LIPAVSKÝ, Jan. Vyděračství na pokračování. *Rudé právo*. 18. 11. 1981, roč. 62, č. 273, s. 7.

¹¹³ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 566.

¹¹⁴ Zákrok pořádkových sil PLR. *Lidová demokracie*. 3. 12. 1981, roč. 37, č. 286, s. 2.

¹¹⁵ LIPAVSKÝ, Jan; ČTK. Z požárníků měli být žháři. *Rudé právo*. 4. 12. 1981, roč. 62, č. 287, s. 7.

4.2.3 Vojenské terénní operační skupiny

Zvýšenou aktivitu armády, respektive tzv. vojenských operačních skupin, jež byly ustaveny na konci října 1981, zmiňují současní historikové jako první náznak její pozdější fatální úlohy.

„Dne 24. října bylo oznámeno komuniké o zahájení činnosti vojenských terénních operačních skupin – nejprve na venkově. O měsíc později vstoupily i do měst, tj. do továren a orgánů místní administrativy.“¹¹⁶ Tyto skupiny pak „vyjížděly do terénu, kde potlačovaly stávkový a demonstrační“¹¹⁷. Zároveň předstíraly pomoc při distribuci potravin, přičemž jejich hlavním úkolem bylo „shromažďovat informace a šířit představu, že armáda je přítelkyně lidu“¹¹⁸.

Zároveň byla v říjnu prodloužena povinná služba vojáků o dva měsíce. „Tento ročník nastupoval službu na podzim 1979 a předpokládalo se, že je do značné míry imunní vůči ‚vlivům kontrarevolučních sil‘.“¹¹⁹

Československý tisk píše o vojenských operačních skupinách jen okrajově. O tom, že předsednictvo rady ministrů ustavilo tzv. územní operační skupiny, v jejichž čele stojí vojáci z povolání, a které mají zajistit klid a pořádek na území Polska, píše ještě všechny deníky.

Další zmínky jsou však ojedinělé. Jako ta v Práci, která reprodukuje komentář polského ústředního deníku PSDS *Trybuna ludu*, kde tento list bez bližšího upřesnění pozitivně hodnotí jejich práci¹²⁰. Po týdnu jejich fungování se k nim ještě vrací Rudé právo: „Lidé na venkově přijali tuto ‚prodlouženou ruku polské vlády‘ se sympatiemi a nadějí, že nastanou příznivé změny.“¹²¹ O jejich aktivní roli při tlaku na Solidaritu se tisk nezmiňuje.

4.2.4 Otevřené útoky proti Solidaritě

Útoky Československého tisku na Solidaritu v období před 13. prosincem 1981 se odehrávají především na poli komentářů, případně komentovaných reportáží. Ty můžeme nalézt především na stránkách Rudého práva. Několik jich je ale i v Práci. Naopak Lidová demokracie se komentování polských událostí prakticky nevěnuje. První článek tohoto druhu je až ze 17. prosince.

Nejprve se chci věnovat těm v deníku Revolučního odborového hnutí Práce.

¹¹⁶ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 310.

¹¹⁷ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 566.

¹¹⁸ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve středu Evropy*, s. 43.

¹¹⁹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 310.

¹²⁰ ČTK. Zostření situace v Polsku. *Práce*. 18. 11. 1981, roč. 37, č. 273, s. 2.

¹²¹ LIPA VSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol; ČTK. Začalo zasedání ÚV PSDS. *Rudé právo*. 28. 10. 1981, roč. 62, č. 255, s. 7.

16. října se **Vladimír Pavlát** ještě vrací k zasedání odborového svazu: „*Druhá část srazu Solidarity – ve všech směrech logické pokračování té první ze začátku září – byla dějištěm protisocialistických bakchanálií, které nelze charakterizovat jinak než jako snahu nadřadit odbory Sejmu a vládě. Dokazují to mnohé ultimativní požadavky, deklarační projevy, přednesené a přijaté v průběhu srazu, a program, který je manifestem opoziční politické strany, sázející na uchopení moci.*“¹²² Nebrání se ani útokům na vedení Solidarity. „*Jménem ‚veškerého Polska‘ zde vystupovali placení funkcionáři aparátu Solidarity, kteří tvořili 92 procent z celkem asi 900 delegátů. Ve dvacetičlenném předsednictvu byli pouze dva dělníci a v plénu jich bylo jenom 77. [...] Atmosféra umožnila, aby si představitelé Solidarity stanovili horentní platy a další výhody.*“¹²³ Pavláta zjevně zaujaly i přednesené projevy: „*Po způsobu anarchistických výrostků si každý předák osedlal svého koně a bořil ze všech sil. [...] Dělalji co mohou, aby se zdálo, že hovoří hlasem miliónů polských pracujících, kterým sami říkají ‚mlčenlivá většina‘.*“¹²⁴

Už z tohoto prvního komentáře je jasné, že československý odborový deník odbory v Polsku nijak nepodporuje. Zjevné je to i z komentáře **J. Hromádka** z 13. listopadu, který přirovnává Solidaritu k teroristické organizaci. „*Organizátoři stávek se orientují na destrukci, neboť napětí je jediný stav, v němž se umějí pohybovat. Nikdy neřídili ani tu nejmenší továrnu, ale tvrdí, že znají všechno o řízení, ekonomice a světovém obchodu.*“¹²⁵ Stejný autor pak 10. prosince upozorňuje, že kontrarevoluce je prostřednictvím Solidarity řízená ze Západu. „*Antikomunistické centrály na Západě si při vměšování do vnitřních záležitostí Polska počínají velice aktivně, neustávají v tajných i zjevných pokusech narušovat základy socialistického zřízení a zostřovat krizové jevy v této zemi.*“¹²⁶ Stejným tématem se zabývá i **Vladimír Nkarjakov** o několik dní dříve: „*Stále zřetelněji se rýsují i ony síly za hranicemi Polska, které ze zákulisí vodí extrémisty ze Solidarity doslova jako loutky.*“¹²⁷ Více komentářů Práce před zlomovým 13. prosincem nepřináší.

Mnohem aktivnější bylo v tomto směru Rudé právo. **Karol Mikulka** píše v článku *Vlci bez beránčí kůže* o několika členech Solidarity. Obětí jeho útoků jsou například „*spoluautor mnoha štvavých relací vysílače tzv. Svobodná Evropa*“¹²⁸ Stanislaw Janicz, Jacek Jerz, který byl „*čtyřikrát trestán za krádeže, kuplířství a opakované řízení motorového vozidla*

¹²² PAVLÁT, Vladimír. V Gdaňsku ring volný. *Práce*. 16. 10. 1981, roč. 37, č. 245, s. 2.

¹²³ PAVLÁT, Vladimír. V Gdaňsku ring volný. *Práce*. 16. 10. 1981, roč. 37, č. 245, s. 2.

¹²⁴ PAVLÁT, Vladimír. V Gdaňsku ring volný. *Práce*. 16. 10. 1981, roč. 37, č. 245, s. 2.

¹²⁵ HROMÁDKO, J.. Skoncovat s anarchií a napětím. *Práce*. 13. 11. 1981, roč. 37, č. 269, s. 2.

¹²⁶ HROMÁDKO, J.. Komu slouží rozvrat. *Práce*. 10. 12. 1981, roč. 37, č. 292, s. 2.

¹²⁷ NKARJAKOV, Vladimír.. Sázka západu na „experiment“. *Práce*. 18. 11. 1981, roč. 37, č. 273, s. 2.

¹²⁸ MIKULKA, Karol. Vlci bez beránčí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

pod vlivem alkoholu.“¹²⁹, další člen Solidarity Patricijus Kosmowski byl „trestán za nedovolené držení střelné zbraně, výbušnin a postřelení příslušníka polské pohraniční stráže.“¹³⁰, Stanislaw Krupka „za krádeže, vloupání a ilegální přechod státní hranice do ČSSR.“¹³¹, Miroslaw Mikolaj Domińczyk: „mnohonásobně trestán za opilství a trestní činy spáchané pod vlivem alkoholu“¹³² a ještě následuje několik dalších. Tady se asi sluší podotknout, že Solidarita měla v té době přes devět milionů členů a zřejmě nebylo těžké najít mezi nimi několik s pochybnou minulostí. Nakonec Mikulka neopomene citovat jednoho z členů celozávodního výboru PSDS Dolu Szczygłowica: „Skrývají se za poctivými dělníky, ale vše dělnické je jim naprosto cizí. Pokud budou mít pro svoji rozvratnickou činnost stejné podmínky jako doposud, zničí celé Polsko.“¹³³

Hned v dalším svém článku se Mikulka věnuje malým ozbrojeným útvarům Solidarity, které údajně zaútočily v Katovicích. „Ještě v sobotu, pět dní po útoku bojůvek Solidarity, měli řemeslníci na budově obvodního oddělení Veřejné bezpečnosti v centru Katovic plné ruce práce. Opravit poškozená vrata, zasklít okna vytlučená až do druhého patra. Hranaté díry v omítce prozrazují, kam všude dopadly dlažební kostky.“¹³⁴ Agresivitu Solidarity měl zvýraznit i rozhovor Jana Lipavského a Pavola Minárika s jedním z představitelů PSDS, který připomínal útoky na místní budovu Veřejné bezpečnosti před šesti měsíci. „Bylo to po provokaci Solidarity v Bydhošti a cílem bylo vyvolat v zemi nepřátelské nálady proti Veřejné bezpečnosti.“¹³⁵

28. října vyjel Karol Mikulka na návštěvu do dolu Ziemowit, kde se Kazimierz Skwara zodpovídal před dělníky za své vystoupení na 4. zasedání ÚV PSDS, na němž kritizoval Solidaritu. „Brigádýr Kazimierz Skwara, člen ÚV PSDS, byl jako na pranýři. Nadávky zahrnovaly celou jeho rodinu.“¹³⁶ Ale ten jim na to odpověděl: „Jen nevyhrožujte. Umíte vůbec něco jiného? Křičet? To ano! Ale chytout se práce? To se vám nechce. Také už nebudu mezi vámi.“¹³⁷ To, že se na jeho obranu nikdo nepostavil, zdůvodnil Skwara tímto (a Mikulka ho samozřejmě citoval): „Nemám jim to za zlé. Jestřábi ze Solidarity už zastrašili hodně poctivých lidí. A když začnou vyhrožovat, že ublíží také dětem, tak se mnozí z nich

¹²⁹ MIKULKA, Karol. Vlci bez beráncí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

¹³⁰ MIKULKA, Karol. Vlci bez beráncí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

¹³¹ MIKULKA, Karol. Vlci bez beráncí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

¹³² MIKULKA, Karol. Vlci bez beráncí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

¹³³ MIKULKA, Karol. Vlci bez beráncí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

¹³⁴ MIKULKA, Karol. Hra s ohněm. *Rudé právo*. 27. 10. 1981, roč. 62, č. 254, s. 7.

¹³⁵ LIPAVSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Tam, kde strana sbírá síly. *Rudé právo*. 10. 11. 1981, roč. 62, č. 266, s. 7.

¹³⁶ MIKULKA, Karol. Mezi nepřáteli nebudu!. *Rudé právo*. 28. 10. 1981, roč. 62, č. 255, s. 7.

¹³⁷ MIKULKA, Karol. Mezi nepřáteli nebudu! *Rudé právo*. 28. 10. 1981, roč. 62, č. 255, s. 7.

raději stáhnou.“¹³⁸ A Mikulka dodává: „*Náš rozhovor byl přerušen vysíláním podnikového rozhlasu. První, druhá i třetí zpráva patřila činnosti Solidarity. ‚Oznamujeme, že v sobotu se v naší šachtě nepracuje. Všichni jsou povinni respektovat usnesení podnikové komise Solidarity,‘ zaznívá z reproduktorů na celém povrchu šachty. ‚Pokud někdo nastoupí na směnu, bude vyloučen z pracovního kolektivu.‘*“¹³⁹

Další útok si Solidarita vysloužila po incidentu na dole Sosnowiec v Katovicích, kdy někdo vyhodil z projíždějícího auta ampulky s jedovatým plynem přímo mezi horníky, kteří šli zrovna do práce. Šedesát z nich muselo být ošetřeno. Mikulka se touto událostí zabývá 3. listopadu v komentáři *Případ s plynem*, kde konstatuje, že Solidarita chtěla touto akcí zabránit horníkům v nástupu do práce a teď se incident snaží svést na Veřejnou bezpečnost. Článek uzavírá konstatováním: „*Nepřátelé lidového Polska přecházejí od měření sil politickými prostředky k otevřeně teroristickým akcím.*“¹⁴⁰

Častým argumentem, je to vidět i z jedné z předešlých ukázek, jsou platy, které představitelé Solidarity za svou odborovou činnost dostávají.

Rudé právo, stejně jako zbylé dva deníky, protože zpráva je převzata z ČTK, píše o tom, jak v jediném oblastním vedení Solidarity v Jastrzebie chybí 1,1 milionu zlotých, že se vedení Solidarity obohacuje na úkor společné kasy svazu: peníze se prý defraudují mimo jiné z neoznačených dopisů z Polska i ze Západu nebo z výtěžků veřejných sbírek. Listy dokládají, že se počet placených funkcionářů Solidarity zvedl už na 42 tisíc a že ti si odhlasovali platy až 17 000 zlotých, což je trojnásobek průměrné mzdy v Polsku.¹⁴¹

Útokem proti představitelům rolnické Solidarity měla být reportáž Karola Mikulky ze zemědělského družstva Przelom-Kaniów v Bestvině. „*Na polích je spousta práce a oni stávkují již třetí týden. [...] Dostali záľusk na půdu místního státního statku. Pokusili se dokonce o svévolné rozparcelování.*“¹⁴²

A ani Rudé právo se v komentáři amerického zpravodaje neopomene opřít do Západu: „*Pro Reaganovu vládu představující zájmy amerických monopolů a její ostrě antikomunistickou a protisovětskou linii znamenal nástup kontrarevolučních sil v Polsku vítanou příležitost pokusit se o oslabení pokrokových sil v celém světě. Proto se již od počátku nijak neskrývala svými sympatiemi ke kontrarevolučním silám v Polsku, podporovala je a*

¹³⁸ MIKULKA, Karol. Mezi nepřáteli nebudu! *Rudé právo*. 28. 10. 1981, roč. 62, č. 255, s.7.

¹³⁹ MIKULKA, Karol. Mezi nepřáteli nebudu! *Rudé právo*. 28. 10. 1981, roč. 62, č. 255, s.7.

¹⁴⁰ MIKULKA, Karol. Případ s plynem. *Rudé právo*. 3. 11. 1981, roč. 62, č. 260, s.7.

¹⁴¹ ČTK. Finanční machinace v Solidaritě. *Rudé právo*. 19. 11. 1981, roč. 62, č. 274, s.7.

¹⁴² MIKULKA, Karol. Začarovaný kruh. *Rudé právo*. 6. 11. 1981, roč. 62, č. 263, s.7.

vedla v jejich prospěch rozsáhlou propagandistickou kampaň, která se ještě stupňuje v současnosti.“¹⁴³

Kromě Karola Mikulky stojí za povšimnutí ještě jeden z redaktorů Rudého práva, **Milan Jelínek**. Jeho seriál čtyř rozsáhlých článků začíná 21. listopadu s titulkem *Tvůrci rozvratu*, který rozebírám podrobněji v kapitole o Lechu Wałęsovi. 24. listopadu se Jelínek vydal vyslechnout statkáře Bakuna, jednoho ze soukromých rolníků, kteří omezili dodávky státu. „*Nárek nemá konce. Výkupní ceny jsou prý nízké, pro sebe již nemá, natož aby prodával státu.*“¹⁴⁴ Ale Jelínek Bakunovi nevěří. „*Ani slovo není pravda. Stačí se rozhlédnout. Tři osobní auta, a ne ledajaká, Mercedes, Audi a polský Fiat. Ve stodole kombajn polské výroby Bizon za milion zlotých, traktory, sekačky, sýpky plné a sedlák utrousí státu jenom drobečky, neprodá, nedodá.*“¹⁴⁵ Podle Jelínka prodává maso na černém trhu. „*Soukromí zemědělci společnost neživí. Vlastně o to jim ani nejde, chtějí vydělat jenom na sebe.*“¹⁴⁶ Tady už nejde o útok na Solidaritu, ale přímo na polský systém zemědělství, který umožňoval, na rozdíl od toho československého, soukromnění.

V dalším komentáři se Jelínek pouští do problematiky církve. Například se zmiňuje o vžitých pravidelných návštěvách kostelů v Polsku: „*Když někdo vynechá, nebo vůbec nechodí, přijde do rodiny kněz a bude se vemlouvavě tiše ptát, co uzavírá jejím členům cestu k Bohu. Nehrozí, nemluví o trestech, vyjma mravních, může se však zmínit při kázáních, při výuce katechismu a jmenovaný pozná, co je to společenské ponížení a znemožnění.*“¹⁴⁷ Církev se, podle Jelínka, v současné situaci sice snaží tvářit nestranně, ale ve skutečnosti se na farátech „*střídají předáci Solidarity, v tichu za zavřenými dveřmi se radí a poslouchají.*“¹⁴⁸

Svůj seriál zakončuje Jelínek 10. prosince článkem *Ve víru obtížného zápasu*, kdy se vydal do centra Solidarity, do gdaňských loděnic, aby navštívil místní organizaci PSDS. „*Z patnácti a půl tisíce pracujících je stále 2700 členů strany. Kolik útoků, štvavých kampaní odrazili, co si mnozí vytrpěli, posměšků, urážek, a také výhrůžek, a přesto zůstali. [...] Pevně drží stranickou legitimaci, dělají nástěnky, přesvědčují, agitují, organizují vlastní stranické školení, bojovnější, účinnější, bez onoho formalismu minulosti, aby si ozřejmili argumenty, fakta a pravdy, které platí a působí.*“¹⁴⁹

¹⁴³ ROVENSKÝ, Dušan. Penězi se nečtí. *Rudé právo*. 7. 11. 1981, roč. 62, č. 264, s. 6.

¹⁴⁴ JELÍNEK, Milan. Statkář Bakun je spokojen. *Rudé právo*. 24. 11. 1981, roč. 62, č. 278, s. 6.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Milan. Statkář Bakun je spokojen. *Rudé právo*. 24. 11. 1981, roč. 62, č. 278, s. 6.

¹⁴⁶ JELÍNEK, Milan. Statkář Bakun je spokojen. *Rudé právo*. 24. 11. 1981, roč. 62, č. 278, s. 6.

¹⁴⁷ JELÍNEK, Milan. Církev, jaká je. *Rudé právo*. 4. 12. 1981, roč. 62, č. 287, s. 6.

¹⁴⁸ JELÍNEK, Milan. Církev, jaká je. *Rudé právo*. 4. 12. 1981, roč. 62, č. 287, s. 6.

¹⁴⁹ JELÍNEK, Milan. Ve víru obtížného zápasu. *Rudé právo*. 10. 12. 1981, roč. 62, č. 292, s. 6.

Novináři z Rudého práva se ale neopírají jen do opozice a do Solidarity, ale i do vlády samotné. Vyčítají ji, jako v následujícím příkladě Jan Lipavský, přílišnou ochotu k ústupkům: „Prázdné obchody výmluvně svědčí o tom, jakou cenu společnost platí za nevidaný pokles pracovní kázně a morálky, a zároveň za to, že prakticky každá stávka končí plnou úhradou mezd za prostávkované dny a týdny, což je doslova sebevražedný vládní ústupek.“¹⁵⁰

4.2.5 Jednání vlády se Solidaritou a církví na nejvyšší úrovni

„V takřka neustávajících jednáních vlády se Solidaritou docházelo jen s nejvyšším úsilím ke kompromisům a jen v druhořadých či třetířadých věcech.“¹⁵¹ Jedním z posledních zřejmě vážně myšlených návrhů ze strany vlády byl ten na vytvoření tzv. **Fronty národní jednoty**. Mělo to být širší seskupení vzniklé na základě jednání vlády, církve a Solidarity. V rámci prosazování tohoto návrhu se Jaruzelski sešel s primasem kardinálem **Józefem Glempem**¹⁵² (21. října) a uskutečnila se i schůzka těchto dvou s Wałęsou (4. listopadu). Bez významnějších výsledků. Tyto dvě vrcholné schůzky pak československá média víceméně ignorují.

O schůzce Glempa s Jaruzelským mlčí úplně, a to i přesto, že z něj bylo vydáno společné komuniké.

Zmínky o schůzce představitelů všech tří hlavních sil v Polsku jsou rovněž nečetné. Práce a Lidová demokracie vydaly 5. listopadu velmi stručnou informaci o tom, že se schůzka uskutečnila a že si její účastníci vyměňovali názory na řešení krize v Polsku^{153 154}. Rudé právo se o ní zmiňuje až o několik dní později a nepřímo. Cituje komentář Trybuny ludu, která se pozastavuje nad požadavky Solidarity, které jsou vyřčeny právě v okamžiku tohoto setkání¹⁵⁵. A o pár dní později následuje opět kratičká zpráva o tom, že politické byro ÚV PSDS výsledky schůzky schválilo¹⁵⁶.

Rovněž referování o schůzkách představitelů Solidarity a vlády na nižších úrovních není zrovna časté. Většinou je formulováno ve smyslu, že Solidarity odmítla konstruktivní návrh vlády, a že návrhy Solidarity jsou pro vládu přirozeně naprosto nepřijatelné.

¹⁵⁰ LIPAŤSKÝ, Jan. Výzva Sejmu nebyla vyslyšena. *Rudé právo*. 14. 11. 1981, roč. 62, č. 270, s. 7.

¹⁵¹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 310.

¹⁵² GLEMP, Józef (*1929), primas polské římsko-katolické církve (od 1981)

¹⁵³ ČTK. Potřeba principiálního boje. *Práce*. 5. 11. 1981, roč. 37, č. 262, s. 2.

¹⁵⁴ Setkání ve Varšavě. *Lidová demokracie*. 5. 11. 1981, roč. 37, č. 262, s. 2.

¹⁵⁵ LIPAŤSKÝ, Jan; MINÁRIK, Pavol. Dorozumění, ale s kým?. *Rudé právo*. 9. 11. 1981, roč. 62, č. 265, s. 7.

¹⁵⁶ j; MINÁRIK, Pavol. Významná sovětská pomoc Polsku. *Rudé právo*. 12. 11. 1981, roč. 62, č. 268, s. 7.

4.2.6 Lech Wałęsa na stránkách československého tisku

Lech Wałęsa, vůdce Solidarity, má v československém dobovém tisku zvláštní postavení. Jeho odborová organizace je většinou vykreslována jako ta, která zdržuje jednání, vydírá vládu a působí zemi škody, ale Wałęsa sám je otevřeného napadání ušetřen. Je popisován jako ten, který nezvládá své aktivnější kolegy Rulewského nebo **Mariana Jurczyka**¹⁵⁷, do jejichž vleku se dostal.

Lidová demokracie například cituje jeho slova z Krakova: „*Máme Solidaritu už rok, ale obyčejní lidé z nás velký prospěch nemají.*“¹⁵⁸ Ve stejném článku se píše: „*K zastavení stávek a zároveň k dialogu vyzval Walesa, který uskutečňuje cestu po celé zemi, také při setkání s dělníky chemických závodů v Osvětimi.*“¹⁵⁹

O něco ostřeji se do Wałęsy opřelo Rudé právo: „*Na dotaz, zda Solidarita pocítuje odpovědnost za osudy státu odpověděl (Wałęsa): ‚Vidíme jedinou formu partnerských vztahů: Když je všechno v pořádku, je to věcí naší organizace. Jestliže něco nehraje, tak je věcí vlády.‘ A svoji ‚nechuť‘ natáhnout ruce po moci vyjádřil v odpovědi na otázku, kdy se začne hovořit o plánu na překonání krize. Řekl: ‚Až budu ve vládě.‘*“¹⁶⁰ Ovšem ani tak to není nic proti tomu, jak se autor tohoto článku Karol Mikulka opírá do jiných členů Solidarity, u kterých vyjmenovává spáchané trestné činy a jiné závažné přestupky proti socialistické morálce (viz kapitola o přímých útocích na Solidaritu)..

Asi nejpřesněji vyjadřuje rozporuplný vztah československého tisku k bývalému elektrikáři před 13. prosincem 1981 reportáž Milana Jelínka *Tvůrci rozvratu* o zasedání vedení Solidarity. Velmi nevybíravě v něm kritizuje Jurczyka, který proslul tím, jak se chtěl vypořádat s některými členy PSDS a Jelínek ho samozřejmě cituje: „*Může se stát, že pro některé osoby bude třeba postavit šibenice a pověsit je. Podle mého názoru by neškodilo pár těch šibenic už postavit.*“¹⁶¹ Samotnou organizaci Jelínek rovněž nešetří. Mimo jiné si všímá katolické orientace celé Solidarity. „*Mše, okázalé náboženské rituály, patří k Solidaritě stejně jako nepokryté útoky proti vládě, proti socialismu, vyhrožování straně a komunistům. Odříkají se modlitby o křesťanské lásce a dobrém vztahu k lidem, a pak se začne politika, přesněji kontrarevoluce.*“¹⁶² Ale když dojde na Wałęsu, kterého autor viděl při projevu v Żyrardowě, změní Jelínek slovník. „*Zvláštní dojem vzbuzuje tento muž malé postavy, s hustým převislým knírem. Hnědé delší vlasy se vzornou pěšinkou, prostě oblečený, s nezbytným odznáčkem*

¹⁵⁷ JURCZYK, Marian (*1935), odborářský předák, 1997-2000 polský senátor

¹⁵⁸ Přiznání Lecha Walesy. *Lidová demokracie*. 12. 11. 1981, roč. 37, č. 268, s. 2.

¹⁵⁹ Přiznání Lecha Walesy. *Lidová demokracie*. 12. 11. 1981, roč. 37, č. 268, s. 2.

¹⁶⁰ MIKULKA, Karol. Vlci bez beránčí kůže. *Rudé právo*. 21. 10. 1981, roč. 62, č. 249, s. 6.

¹⁶¹ JELÍNEK, Milan. Tvůrci rozvratu. *Rudé právo*. 21. 11. 1981, roč. 62, č. 276, s. 6.

¹⁶² JELÍNEK, Milan. Tvůrci rozvratu. *Rudé právo*. 21. 11. 1981, roč. 62, č. 276, s. 6.

Panny Marie Čenstochovské na klopě. Je rozeným řečníkem. Mistrně ovládá skladbu projevu, podle potřeby zvyšuje nebo ztišuje hlas, klade davu nebo sobě otázky a hned na ně odpovídá, mluví srozumitelným jazykem dělníků, umí projev zpestřit vtipem nebo žertem. Nekřičí, neřve, plynule, hladce se line vemlouvavý hlas.“¹⁶³

Další zmínka na stránkách sledovaných deníků se dotýká jeho vystoupení v Radomi. Ale i tady je ušetřen přímým útokům (viz kapitola o přípravách na vyjimečný stav).

Po 13. prosinci 1981 se zmínky o Wałęsovi omezily na minimum. Mluvčí vlády Urban o něm 23. prosince prohlašuje: „*Předák Solidarity L. Walesa není internován, žije ve Varšavě a jednal s představiteli vlády. Setkal se i s představiteli katolické církve.*“¹⁶⁴. To je v přímém rozporu s tvrzení historika Andrzeje Paczkowského, podle kterého byl Wałęsa držen v internaci, navíc na samotce, až do 14. listopadu 1982. V pozdějších několika článcích z jara 1982 se o něm píše pouze v minulém čase a jen v souvislosti s činností Solidarity před 13. prosincem 1981 (zejména s oním vystoupením v Radomi).

4.3 Vyhlášení výjimečného stavu

4.3.1 Co předcházelo vyhlášení výjimečného stavu

Do samotné akce moci se během 13. prosince a několika dalších dní zapojilo 100 000 vojáků. Vzhledem k její rozsáhlosti a důkladnosti je zřejmé, že „*nemohla být naplánovaná během několika dnů či týdnů*“¹⁶⁵. Historik Norman Davies se domnívá, že samotné rozhodnutí o této akci padlo už v prosinci 1980, kdy se neuskutečnila **intervence ze strany SSSR** jen proto, že polské vedení slíbilo vlastní zákrok. Jednou z fází přípravy na tento zásah pak mělo být vyvolání dojmu, že vláda stále usiluje o kompromis se Solidaritou (např. prostřednictvím schůzky Jaruzelski-Glemp-Wałęsa), později mělo následovat zdiskreditování jejich vůdců a vyprovokování k radikálnějším výrokům. „*Ideální představa byla vehnat Solidaritu do otevřeného povstání.*“¹⁶⁶ Nakonec však, podle Daviese, plně stačilo bouřlivé vystoupení Wałęsy na mimořádné schůzi předsednictva Celostátní komise Solidarity 3. prosince v Radomi. Wałęsa a jeho kolegové zde důrazně zopakovali základní požadavky Solidarity. Navíc bylo oznámeno, že organizace vstoupí do stávk, pokud bude v Sejmu schválen návrh,

¹⁶³ JELÍNEK, Milan. Tvůrci rozvratu. *Rudé právo*. 21. 11. 1981, roč 62, č. 276, s. 6.

¹⁶⁴ Tisková konference se zahraničními novináři. *Lidová demokracie*. 23. 12. 1981, roč. 37, č. 303, s. 2

¹⁶⁵ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve střední Evropě*, s. 43.

¹⁶⁶ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve střední Evropě*, s. 43.

který dával vládě mimořádné pravomoci. Na schůzi „*padala ostrá slova a silné formulace.*“¹⁶⁷

Samotná hrozba sovětské intervence, kterou Jaruzelski dodnes uvádí¹⁶⁸ jako důvod svého počínání, se však dnešním historikům nejeví příliš pravděpodobná. „*V době, kdy se otázka intervence stávala akutní (setkání členských zemí Varšavské smlouvy v prosinci 1980), zaznělo ze strany Západu velmi důrazné varování před tímto řešením. [...] Moskva byla navíc v této době zatížena nákladnou vojenskou akcí v Afghánistánu, která odčerpávala další zdroje a současně zpochybňovala možnost intervence v souvislosti s otázkou, zda jsou sovětské ozbrojené síly schopné úspěšně provést dvě rozsáhlé vojenské akce najednou. [...] Na sovětské straně tak vznikaly obavy, že špatně provedená vojenská operace proti Polsku by její pověst jako supervelmoci na Západě spíše poškodila než upevnila.*“¹⁶⁹ To vše dokládají nálezy v sovětských archívech na začátku 90. let. Podle historiků ale není vyloučeno, že SSSR kamuflovala své skutečné záměry, což „*na polské straně mohlo vyvolávat dojem, že k intervenci skutečně dojde*“¹⁷⁰.

Ve sledovaných denících není o přípravách na vyhlášení výjimečného stavu téměř ani zmínka. Pouze v projevu člena ÚV PSDS Olszowského zazní už 22. října, že ústřední výbor zplnomocnil nejvyšší stranické a státní orgány k využití svých ústavních pravomocí. „*Znamená to, pokud to bude uznáno za nutné, i případné vyhlášení výjimečného stavu se všemi důsledky.*“¹⁷¹

S větší pozorností tisk zaznamenával snahu vlády o získání mimořádných pravomocí. Například Lidová demokracie cituje mluvčího vlády Urbana, který nutnost nezbytných pravomocí pro vládu zdůvodňuje stávkami a četnými protizákonnými akcemi, které „*ohrožují základy existence společnosti a struktury polského státu*“¹⁷².

O silných slovech v Radomi se zmiňují všechny deníky. „*V Radomi, kde zasedalo vedení Solidarity, byla schválena linie přejímání moci v Polsku reakčními antisocialistickými silami,*“¹⁷³ píše Rudé právo a vzápětí nechá promluvit Lecha Wałęsu: „*Konfrontace je*

¹⁶⁷ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 311.

¹⁶⁸ PALATA, Luboš. Jaruzelski půjde před soud. *Lidové noviny* [online]. 2007 [cit. 2007-04-18]. Dostupný z WWW: <http://lidovky.zpravy.cz/jaruzelski-pujde-pred-soud-dd3-/ln_zahranici.asp?c=A070418_080501_ln_zahranici_fho>.

¹⁶⁹ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 567.

¹⁷⁰ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 567.

¹⁷¹ Zpravodaj ČTK. Konsolidace řad strany podmínka překonání krize. *Rudé právo*. 22. 10. 1981, roč. 62, č. 250, s. 7.

¹⁷² Prohlášení tiskového mluvčího vlády PLR. *Lidová demokracie*. 7. 12. 1981, roč. 37, č. 289, s. 2.

¹⁷³ Od zpravodajů RP a ČTK. „Bleskový manévr“ proti vládě. *Rudé právo*. 8. 12. 1981, roč. 62, č. 290, s. 7.

nevyhnutelná a nepochybně k ní dojde.¹⁷⁴ A neopomene citovat i další představitele Solidarity: Jacek Kuroń prohlásil, že „polem konfrontace by měla být otázka voleb a nový volební řád i totální negace tzv. vládního provizoria. [...] Jan Rulewski uvedl, že je třeba za každou cenu zaútočit na vojvodské státní orgány a před volbami je zkompromitovat.“¹⁷⁵ Grzegorz Palka pak podle Rudého práva navrhol vytvořit hlídky Solidarity s přílbami a obušky.

Lidová demokracie zase cituje polský list *Żołnierz Wolności*: „V Radomi byly sňaty masky a odkryty cíle, k nimž předáci Solidarity směřovali za pomoci kamufláže a podvodných hesel. Šlo přece, a stále jde, o převzetí moci, svržení socialistického zřízení v Polsku.“¹⁷⁶

Deníky se pak především k větě Lecha Wałęsy o nevyhnutelnosti konfrontace ještě mnohokrát vracejí i po 13. prosinci 1981 v souvislosti se zdůvodněním nutnosti zákroku moci.

Naopak možnosti sovětské intervence jsou ve sledovaném období věnovány jen dvě zmínky. Jedna v článku převzatém ze západoněmeckého Sternu, který byl navíc otisknut až 20. ledna 1982: „Byla to licoměrnost, nechtít vidět, že také v Solidaritě se ke slovu stále více dostávaly extrémní síly, jež ztratily kontakt s realitou, které dychtily skoro po všem a přímo překotně usilovaly o to, aby přivodily sovětský zásah.“¹⁷⁷ Druhá v komentáři Práce z 16. ledna: „Byla takřka přivolána sovětská intervence, byla přímo cílem reakčních sil imperialismu, neboť by dala záminku k přerušení ženevských jednání a k pokračování politiky konfrontace a návratu ke studené válce.“¹⁷⁸

4.3.2 13. prosinec 1981

„V jednu hodinu v noci ze soboty na neděli 13. prosince se v Belvederu sešli členové státní rady, aby schválili dekrety o výjimečném stavu.“¹⁷⁹ V té době však již akce probíhala. „Už od 15:40 byly do vojvodských velitelství VB¹⁸⁰ zasilány šifrogramy, příkazující zahájení akce a byl vyhlášen poplach ve vojenských jednotkách, určených k zákrokům.“¹⁸¹ Okolo půl jedenácté zavelely jednotky ministerstva vnitra k akci. „Do tisíců bytů vyrazily skupiny složené z příslušníků VB a BS¹⁸² s úkolem doručit příkaz k internaci a přivést na příslušné

¹⁷⁴ Od zpravodajů RP a ČTK. „Bleskový manévr“ proti vládě. *Rudé právo*. 8. 12. 1981, roč. 62, č. 290, s. 7.

¹⁷⁵ Od zpravodajů RP a ČTK. „Bleskový manévr“ proti vládě. *Rudé právo*. 8. 12. 1981, roč. 62, č. 290, s. 7.

¹⁷⁶ Útoky na socialistickou moc v Polsku. *Lidová demokracie*. 8. 12. 1981, roč. 37, č. 290, s. 2.

¹⁷⁷ STERN: „Mám až po krk pokrytectví kolem Polska“. *Rudé právo*. 20. 1. 1982, roč. 62, č. 16, s. 6.

¹⁷⁸ BURG, Peter. Pozadí jednoho obrátu. *Práce*. 16. 1. 1982, roč. 38, č. 13, s. 2.

¹⁷⁹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 314.

¹⁸⁰ Veřejná bezpečnost – Milicja Obywatelska

¹⁸¹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 314.

¹⁸² Bezpečnostní služba – Služba Bezpieczeństwa

velitelství (či služebnu) VB předem vytipované lidi.“¹⁸³ V té době probíhalo zasedání Celostátní komise Solidarity v Gdaňsku, byl obklíčen hotel, ve kterém delegáti přespávali, a došlo k hromadnému zatýkání. Internováni byli také někteří bývalí prominenti režimu, například Gierek. Po výslechu byli zatčení odvezeni do 49 internačních táborů. Byla obsazována regionální centra Solidarity, ničena tiskařská a spojovací zařízení. „*Obrněné a mechanizované jednotky vyrazily ke komunikačním uzlům, výpadovým trasám, hlavním křižovatkám, vládním budovám a strategickým objektům.*“¹⁸⁴

V šest hodin na prvním programu rozhlasu přečetl Jaruzelski oznámení o nastolení výjimečného stavu. Zemi začala spravovat **Vojenská rada národní záchrany (VRNZ)**¹⁸⁵, složená z aktivních důstojníků v čele se samotným generálem Jaruzelským. Na klíčové pozice státní správy byli jmenováni zástupci armády.

Byl zakázán odjezd z místa bydliště bez propustky, zavedena policejní hodina (od 22 do 6 hodin), zavřeny benzínové pumpy, odpojeno telefonní spojení, byla střežena nádraží i výjezdy z měst, zavřeny hranice i letiště. Byla zavedena cenzura dopisů, ukončeno vydávání tisku (vyjma orgánů PSDS a ministerstva obrany), obsazen rozhlas i televize. „*Dekret ukončil činnost všech společenských a profesních organizací (tedy i Solidarity), zakazoval schůze, shromáždění a manifestace.*“¹⁸⁶

Pro dokreslení průběhu prvních hodin výjimečného stavu ještě malá ukázka z knihy Normana Daviese a Rogera Moorhouse o historii Vratislavi: „*V neděli 13. prosince za úsvitu vyjely – tak jako v jiných polských městech – do ulic místo tramvají tanky. Bylo internováno asi 400 aktivistů Solidarity. [...] Jaruzelského armáda tři dny vylamovala brány továren, jež se stavěly na odpor, a bitím nutila dělníky k podpisu prohlášení ‚loajality‘. Jednoho mladíka na polytechnice zbili až k smrti. V zemi pokryté sněhem byla vyhlášena policejní hodina.*“¹⁸⁷

Vyhlášení výjimečného stavu mělo úspěch zejména díky své překvapivosti a preciznosti provedení. „*Převrat generála Jaruzelského dne 13. prosince 1981 zaskočil téměř každého. Překvapil západní experty, kteří se – až na několik málo výjimek – snažili vždy dokazovat, jak struktury sovětského systému již předem vylučují vojenský převrat. Překvapeni byli členové státní rady, kteří dostali jen několik hodin na to, aby legalizovali ‚válečný stav‘. Zcela určitě byli zaskočeni vůdcové Solidarity, z nichž většina byla zatčena v posteli už během*

¹⁸³ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 314.

¹⁸⁴ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 314.

¹⁸⁵ Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego

¹⁸⁶ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 314.

¹⁸⁷ DAVIES, Norman; MOORHOUSE, Roger. *Mikrokosmos: Portrét jednoho středoevropského města*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2006. 607 s. ISBN 80-7341-799-5, s. 490.

první noci.“¹⁸⁸ Historikové se shodují na tom, že 13. prosinec na dlouho změnil podobu Polské lidové republiky i samotné PSDS. „*Demonstrace síly způsobila roztržení původně jednotného svazku strany a státu a podřízení PSDS vojensko-civilní juntě. Vznikl autoritativní (bonapartistický) režim, jehož povaha nebyla již úplně komunistická a jen sovětská: v Jaruzelského rozhlasovém projevu po vyhlášení válečného stavu se jen jednou objevilo slovo socialismus a název PSDS nepadl vůbec.*“¹⁸⁹

4.3.3 Československá média den poté

V pondělí 14. prosince 1981 zaplnilo vyhlášení výjimečného stavu titulní strany i strany zahraničního zpravodajství všech tří deníků. Pojaly ho víceméně stejně, převzaly z ČTK projev Jaruzelského, prohlášení nově ustavené Vojenské rady národní záchrany a citovali i zprávu polské tiskové agentury PAP o podmínkách výjimečného stavu.

Zpráva o vyhlášení výjimečného stavu byla ve všech denících podobná. „*První tajemník ÚV PSDS, předseda rady ministrů, ministr národní obrany PLR W. Jaruzelski včera ráno v rozhlasovém projevu oznámil, že vzhledem k anarchii v Polsku a k neodpovědným akcím extremistických sil v Solidaritě, které se otevřeně snaží uchvátit moc, vyhlásila státní rada PLR od půlnoci ze soboty na neděli výjimečný stav,*“¹⁹⁰ ¹⁹¹ mohli se dočíst čtenáři Práce i Lidové demokracie. Rudé právo napsalo zprávu jen trochu pozměněnou: „*Státní rada Polské lidové republiky vyhlásila v souladu s druhým článkem ústavy s platností od půlnoci ze soboty na neděli 13. prosince v zemi výjimečný stav. Byla ustavena vojenská rada národní záchrany a pověřena řízením státu. V jejím čele stojí první tajemník ÚV PSDS, předseda rady ministrů, ministr národní obrany PLR Wojciech Jaruzelski.*“¹⁹²

Jak už bylo konstatováno, všechny tři deníky přinášejí Jaruzelského projev: „*Úspěchy mnoha generací jsou ničeny, struktury státu přestávají fungovat. [...] Ozývají se výzvy ke krvavému zúčtování s rudými, s lidmi odlišného smýšlení. Přibývá případů teroru, výhrůžek a svévolných soudů, i přímého násilí. [...] Bohužel, národní hospodářství se stalo arénou politického boje. Záměrné maření akcí vlády způsobilo, že výsledek neodpovídá vynaloženému úsilí a našim záměrům. [...] Nemáme právo dopustit, aby se připravované demonstrace staly jiskrou, od níž by vzplanula celá země. [...] Státní rada v souladu s ústavou vyhlásila dnes o půlnoci v celé zemi výjimečný stav. Chtěl bych, aby všichni pochopili motivy i cíl našeho*

¹⁸⁸ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve středu Evropy*, s. 44.

¹⁸⁹ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 568.

¹⁹⁰ ČTK. Rozhodný krok k obnovení pořádku. *Práce*. 14. 12. 1981, roč. 37, č. 295, s. 1.

¹⁹¹ V Polsku vyhlášen výjimečný stav. *Lidová demokracie*. 14. 12. 1981, roč. 37, č. 295, s. 1

¹⁹² ČTK - zr. Rozhodný krok k obraně lidové moci v Polsku. *Rudé právo*. 14. 12. 1981, roč. 62, č. 295, s. 1.

počinání. Neusilujeme o vojenský převrat, ani o vojenskou diktaturu. Národ má v sobě dost síly, aby rozvinul pružný demokratický systém socialistické vlády. V takovém systému budou moci být ozbrojené síly tam, kde je jejich místo – v kasárnách. Žádný polský problém nelze natrvalo vyřešit násilím. [...] Vojenská rada bude rozpuštěna, až v zemi zavládne zákonnost, až se vytvoří podmínky pro normální činnost civilní vlády a zastupitelských sborů. [...] V zájmu národa byla preventivně internována skupina lidí, ohrožujících bezpečnost státu. V této skupině jsou extrémní činitelé Solidarity a ilegálních protistátních organizací. [...] Naše počinání nikoho neohrožuje. Jeho jediným cílem je odvrátit vnitřní nebezpečí a tím zabránit ohrožení míru a mezinárodní spolupráce.“¹⁹³

Prohlášení VRNZ se nese v podobném duchu. Ve zprávách o podmínkách výjimečného stavu jsou víceméně věrně všechna opatření popsána. Nicméně v dalších týdnech už se bude hovořit jen o těch, která se zrovna budou rušit či omezovat.

Rudé právo jako jediné přináší už první den komentář k situaci. Napsal ho Milan Jelínek a jmenuje se *Čas těžké zkoušky*. Tak jako většina jeho kolegů v dalších dnech, snaží se opatření vlády prezentovat jako obranný akt, který si svojí činností vynutila Solidarita: „Reakční podvrtné organizace, živěné nenávisti ke komunistickým myšlenkám svobody, rovnosti a sociální spravedlnosti, v naději na zvrát společenských poměrů v zemi, se slily v jednolité proud.“¹⁹⁴ Jelínek odkazuje k zasedání v Radomi a Gdaňsku, kde se Solidarita měla přihlásit k programu kontrarevoluce. Vláda podle něj jednat musela. „Jsou okamžiky, kdy nelze váhat, čekat, kdy každé prodlení, i sebemenší, může mít nezměřitelné, nedozírné následky, kdy je třeba nepříteli, který hrozí úderem, dát důraznou odpověď.“¹⁹⁵

4.3.4 Otázka legitimacy výjimečného stavu

Československé deníky při zpravodajství o vyhlášení výjimečného stavu v Polsku několikrát zmiňují o ústavnosti celého procesu. Dokonce se odkazují na konkrétní článek polské ústavy (viz předchozí kapitola).

Politolog Michal Kubát ve své knize *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století* však tvrdí opak. Za prvé pojem „výjimečný stav“ tehdy platná polská ústava z roku 1952 nezná. Správným termínem by tedy měl být „válečný stav“. To ale československé sdělovací prostředky zcela ignorují.

Druhý, a důležitější, poznatek, na který Kubát poukazuje, je, že tento „válečný stav“ je v ústavě chápán jako opatření proti vnějšímu nebezpečí. „Je zřejmé, že ústavnost vyhlášení

¹⁹³ ČTK. Projev W. Jaruzelského. *Práce*. 14. 12. 1981, roč. 37, č. 295, s. 1, 2.

¹⁹⁴ JELÍNEK, Milan. Čas těžké zkoušky. *Rudé právo*. 14. 12. 1981, roč. 62, č. 295, s. 6.

¹⁹⁵ JELÍNEK, Milan. Čas těžké zkoušky. *Rudé právo*. 14. 12. 1981, roč. 62, č. 295, s. 6.

válečného stavu je snad obhajitelná v případě trvání na čistě jazykové metodě výkladu normy, budeme-li však interpretovat příslušné ústavní články metodou systematickou či (a) teleologickou, potom nikoliv. Válečný stav se jednoznačně dostal do rozporu se smyslem (a duchem) ústavy. Při jeho hodnocení z tohoto hlediska je proto vhodné přiklonit se k názorům, které označují vyhlášení válečného stavu jako protiústavní.¹⁹⁶

Konkrétní rozbor polské ústavy v dobovém tisku nenajdeme, ústavnost vyhlášení výjimečného stavu se bere za fakt, který není třeba dokumentovat.

4.4 Období tzv. normalizace poměrů

4.4.1 Potlačení stávek

Už v neděli 13. prosince byla v zemi zaznamenána snaha obnovit zásahem moci poškozené struktury Solidarity. Stanovy organizace mluvily jasně, v případě útoku na odbory měla být okamžitě vyhlášena generální stávka. Jenže opatření vlády zpřetrhalo prakticky všechny spojovací kanály a bylo obtížné zahájit koordinovanou akci.

Přesto už 14. prosince vstoupily do stávek dělníci v „několika stech největších závodů: ve všech loděnicích, přístavech, dolech, hutích, ve většině továren kovozpracujícího a lehkého průmyslu“¹⁹⁷. Moc zareagovala agresivně. „Větší objekty obkličily kolony obrněných aut nebo tanky. Ve většině případů se akce účastnily speciálně vyškolené skupiny – patřily k nim také protiteroristické jednotky a diverzní oddíly -, které na shromážděné zaútočily s neobvyklou brutalitou. Mnoho takových akcí se provádělo v noci (hlavně ze 14. na 15. prosince) za použití petard, granátů se slzným plynem a reflektorů. Speciální jednotky se přemísťovaly z jednoho objektu do druhého nebo – transportními letadly a helikoptéry – z města do města.“¹⁹⁸

Nejdramatičtější a nejkrvavější průběh mělo rozbití okupační stávky na dole Wujek. Vojáci si prolomili vstup do dolu a do bránicích se horníků začali střílet. Šest lidí bylo zabito na místě a další tři zemřeli v nemocnici (Historik Norman Davies uvádí jen 7 mrtvých.). Zbraní bylo použito také v Gdaňsku, v katovických hutích nebo ve Vratislavi. Při střetech s armádou zemřelo mimo Wujek dalších pět lidí.

Československý tisk věnoval tomuto tématu zvýšenou pozornost. Práce, v rozporu s výše uvedeným, informuje 15. prosince, že ze závodů nejsou hlášeny žádné větší stávky.¹⁹⁹

¹⁹⁶ KUBÁT, Michal. Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století. Praha: Dokořán, 2006. 237 s. ISBN 80-7363-079-6, s. 109-110.

¹⁹⁷ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 318.

¹⁹⁸ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 318.

¹⁹⁹ ČTK. Situace v PLR se normalizuje. *Práce*. 15. 12. 1981, roč. 37, č. 296, s. 1, 2.

Naopak Rudé právo ve stejný den píše, že „podle informací, které zatím nemohl náš varšavský zpravodaj prověřit, se ve Varšavě proslechlo, že se Solidaritě podařilo vyprovokovat stávky v některých závodech jako v Huti Katowice, v Huti V. I. Lenina v Krakově a částečně v Huti Varšava a také se stávkuje v některých dolech ve Slezsku. Stávkuje se údajně rovněž v Gdaňsku. Žádná z těchto informací však dosud nebyla oficiálně potvrzena.“²⁰⁰

Lidová demokracie 16. prosince popisuje, že na některých místech proběhly provokace ilegálních organizací a že pokusy o stávky byly rozeznány razantními zásahy pořádkových sil.²⁰¹ V podobném duchu informuje o potlačování stávek i Rudé právo. To ve stejný den publikuje zprávu, že asi 250 mladíků s kovovými tyčemi se pokusilo o okupační stávku v hutním kombinátu Varšava. „Díky rozhodnosti a koordinovanosti pořádkových sil a dělníků i stranických aktivistů bylo 25 narušitelů pracovní kázně zatčeno a vytvořeny podmínky pro normalizaci situace i tomto závodě.“²⁰² Téměř všechna ukončení stávek jsou popisována značně nekonkrétně.

V dalších dnech se do popředí dostanou především stávky na dolech Wujek, Piast a Ziemowit a v Huti Katowice. Té první, zejména díky krvavému konci, se dostalo největší publicity. Lidová demokracie i Práce se omezují jen na konstatování faktu o počtech mrtvých a zraněných, později citují Urbana, který konstatuje hluboké otřesení státních orgánů z toho, co se stalo. A nakonec informují o odsouzení organizátorů.

Mnohem více pozornosti si vysloužil důl Wujek na stránkách Rudého práva: „Skupina nezodpovědných lidí, z nichž někteří nebyli zaměstnanci dolu, tam zorganizovala stávku. Ve středu ke stávkujícím přijeli zástupci polské armády a prokuratury, kteří vyzvali účastníky akce k rozchodu. Protože jejich výzvy nebylo uposlechnuto a stávkující se chovali agresivně, byly vyslány pořádkové síly. Jejich příslušníci byli napadeni. Při srážce, při níž bylo použito střelných zbraní, bylo sedm osob zabito, zraněno 41 příslušníků ozbrojených složek (15 těžce) a 39 civilistů.“²⁰³ I tady je zmíněno 7 obětí bez specifikace, zda šlo o dělníky nebo vojáky. Ve stejném článku je i citace komentáře polského rozhlasu: „Pořádkové síly se chovaly klidně a řídily se příkazem, aby donucovacích prostředků použily jen v krajním případě. Dovolávaly se rozumu dokonce i tehdy, když příslušníci pořádkových sil začali padat pod těžkými ranami kamenů a seker. Střelných zbraní bylo použito teprve tehdy, když vyvstala zjevná nutnost

²⁰⁰ Zr. Mimořádná situace - mimořádná opatření. *Rudé právo*. 15. 12. 1981, roč. 62, č. 296, s. 7.

²⁰¹ Polsko v podmínkách výjimečného stavu. *Lidová demokracie*. 16. 12. 1981, roč. 37, č. 297, s. 1, 4.

²⁰² ČTK, Zr. Směr - vyvést zemi z krize. *Rudé právo*. 16. 12. 1981, roč. 62, č. 297, s. 7.

²⁰³ ČTK, Zr. Reakci nelze ustupovat. *Rudé právo*. 18. 12. 1981, roč. 62, č. 299, s. 7.

sebeobranu. Kéž by krev, prolitá na obou stranách, dodal komentátor rozhlasu, vzpamatovala provokatéry a šilence přesvědčila, že konfrontace nikam nevede.²⁰⁴

Přímé svědectví přináší autor pod značkou (ul): „S událostmi v Dole Wójek jsme se setkali při cestě na Mikolów. Museli jsme odbočit na vedlejší silnici. Hlavní byla zablokována obrněnými transportéry. Zaznívají povely a kolona se dává do pohybu směrem k šachtě. Kontrarevolucionáři obsadili budovy na povrchu důlního podniku, nezákonně okupovali veřejné prostory. Odmítli vyhovět výzvě, aby objekty uvolnili. Ze střech a z oken padaly na příslušníky Veřejné bezpečnosti ocelové oštěpy, řetězy se železnými koulemi. Později na obrněné vozidlo armády dopadly zápalné láhve. Bylo zraněno jedenačtyřicet vojáků a příslušníků Bezpečnosti. Jeden ze zadržených bojůvkářů přiznal, že na dole se ukryli rovněž pohlaváři Solidarity z několika oblastí. Dokonce také z varšavské. Nechybějí mezi nimi ani přívrženci Moczulského a korovci, dovidáme se.“²⁰⁵ Tady není o mrtvých dokonce ani slovo.

Viník tragédie na dole Wujek je československému tisku zřejmý již od začátku. „Kvůli jaký hodnotám byla prolita krev na dole Wójek? Lidé říkají, že tragédii si nikdo nepřál. Jenže – opravdu nikdo? [...] Ony nové demonstrace nebyly spontánními akcemi veřejnosti. Někdo si tedy přál tragédii, někdo štvál, někdo zapálil doutnák k aktivnímu protestu proti zákonům.“²⁰⁶

Rudé právo přináší i další reportážní svědectví: „Zdaleka ne všichni chtěli na této šachtě porušit zákony výjimečného stavu. Většina horníků byla rozhodnuta normálně fátat. Ale zasáhli bojůvkáři ze Solidarity, z nichž značná část má ve svých občanských průkazech razítka s trvalým pobytem v Gdaňsku, ve Varšavě. Rychle, za pomoci vysílaček, zorganizovali tlupy sobě podobných.“²⁰⁷ Redaktor hovořil i s jedním z dělníků: „Uzavřeli brány do závodu a ty, kterým se včas nepodařilo utéct, nebo se odmítli ke stávce připojit, izolovali. Z oken šaten jsme viděli přípravu bojůvkářů na možný příchod pořádkových sil Veřejné bezpečnosti. Výcvik s ocelovými oštěpy podle zásad bodákového útoku, rozmisťování zápalných lahví.“²⁰⁸ Pak přijela Veřejná bezpečnost k závodu. „Ještě ve chvílích, kdy bylo patnáct z nich zraněno, nikdo nesáhl po zbrani. Několikrát couvli, vyzývali k rozumu. Odpovědi byly další rány, hořící tank.“²⁰⁹

²⁰⁴ ČTK, zr. Reakci nelze ustupovat. *Rudé právo*. 18. 12. 1981, roč. 62, č. 299, s. 7.

²⁰⁵ (ul). Střet v Sosnowci. *Rudé právo*. 18. 12. 1981, roč. 62, č. 299, s. 7.

²⁰⁶ ČTK, zr. Reakci nelze ustupovat. *Rudé právo*. 19. 12. 1981, roč. 62, č. 300, s. 7.

²⁰⁷ (ul). Svědectví z Dolu Wójek. *Rudé právo*. 19. 12. 1981, roč. 62, č. 300, s. 7.

²⁰⁸ (ul). Svědectví z Dolu Wójek. *Rudé právo*. 19. 12. 1981, roč. 62, č. 300, s. 7.

²⁰⁹ (ul). Svědectví z Dolu Wójek. *Rudé právo*. 19. 12. 1981, roč. 62, č. 300, s. 7.

Ve středu 26. prosince Rudé právo navíc tvrdí, opět v rozporu s historiky, že Wujek bylo jediné místo, kde byly střelné zbraně použity.²¹⁰ Dolům Piast a Ziemowit i Huti Katowice se věnuje přece jen méně prostoru.

Zajímavá je reportáž z dolu Piast, z doby, kdy 1700 horníků stále ještě zůstávalo pod zemí. „*Provokace, podle Solidarity a západních sdělovacích prostředků ‚protest dělníků‘, ještě stále pokračuje.*“²¹¹ Redaktor přináší svědectví jednoho z horníků, který přerušil protest: „*Jsou tam také v kraji naprosto neznámí lidé. Ti jsou nejagresivnější.*“²¹² Povolili mu prý vyfárat pouze „*pod podmínkou, že vyjede na povrch nahý. (!) Souhlasil. Tím to však jen začalo. Po svléknutí už nestačil počítat rány, ustupovat před proudy ledové vody.*“²¹³

30. prosince Rudé právo konstatuje, že stávka na dole Piast jako poslední skončila, aby se k ní ještě ve stejný den vrátilo v článku, který cituje některé horníky, kteří byli proti své vůli drženi pod zemí. „*Jednali s námi jako se zvířaty. [...] Sotva havíři sfárali na směnu, vytvořil se mezi nimi a důlní jámou, jedinou únikovou cestou, silný kordón bojůvkárů ze Solidarity.*“²¹⁴ Ředitel podniku dokonce „*jmenuje havíře, kterého kontrarevolucionáři nepustili z dolu, přestože měl doma těžce nemocné dítě. Potřebovalo krev. On, jeho táta, má stejnou krevní skupinu. Moc nechybělo a byl by šel jenom na pohřeb.*“²¹⁵

Nicméně o jiných mrtvých, než těch z dolu Wujek, československý tisk neinformuje.

4.4.2 Internování

V prvních dnech výjimečného stavu bylo do internačních táborů odvezeno na 5000 lidí. Podle historika Normana Daviese se konečný počet vyšplhal až na dvojnásobek. Z táborů „*přicházely zprávy o údajném bití i s následkem smrti*“²¹⁶.

Už v Jaruzelského projevu k výjimečnému stavu je věta: „*Bylo rozhodnuto internovat extrémistické předáky Solidarity a rovněž členy nelegálních protisocialistických organizací.*“²¹⁷ Jednou z podmínek výjimečného stavu pak bylo, že u osob starších 17 let stačilo k internaci rozhodnutí velitele vojvodské Veřejné bezpečnosti. O jejich počtu informuje skrze tisk polská vláda velmi konkrétně. 30. prosince Práce cituje Jerzyho Urbana, který ohlásil internaci 5050 osob, z nichž bylo 588 propuštěno²¹⁸. 9. ledna Rudé právo

²¹⁰ Od Zpravodaje ČTK. Zlepšuje se výroba i zásobování. *Rudé právo*. 23. 12. 1981, roč. 62, č. 303, s. 7.

²¹¹ (ul). Přípravovali bartolomějskou noc. *Rudé právo*. 23. 12. 1981, roč. 62, č. 303, s. 7.

²¹² (ul). Přípravovali bartolomějskou noc. *Rudé právo*. 23. 12. 1981, roč. 62, č. 303, s. 7.

²¹³ (ul). Přípravovali bartolomějskou noc. *Rudé právo*. 23. 12. 1981, roč. 62, č. 303, s. 7.

²¹⁴ (ul). Svědectví z dolu Piast. *Rudé právo*. 30. 12. 1981, roč. 62, č. 308, s. 7.

²¹⁵ (ul). Svědectví z dolu Piast. *Rudé právo*. 30. 12. 1981, roč. 62, č. 308, s. 7.

²¹⁶ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve středě Evropy*. s. 45.

²¹⁷ V Polsku vyhlášen výjimečný stav. *Lidová demokracie*. 14. 12. 1981, roč. 37, č. 295, s. 1, 2.

²¹⁸ ČTK. Stabilizace společenské kázně. *Práce*. 30. 12. 1981, roč. 37, č. 308, s. 2.

informuje, že bylo zatčeno 1274 osob v souvislosti s porušováním výjimečného stavu, celkem bylo internováno 5906 osob, z toho bylo 839 propuštěno²¹⁹. 15. ledna bylo podle Rudého práva již 1056 z internovaných propuštěno²²⁰. 26. ledna je internovaných už „jen“ 4549 osob²²¹. A ještě několikrát zveřejněné číslo postupně klesá.

V souvislosti s podmínkami, v nichž internovaní žijí, se na stránkách československého tisku většinou objevuje popírání tvrzení zahraničních médií (případně politiků). „*Americké sdělovací prostředky vedou již řadu týdnů štvavou propagandistickou kampaň. V naprostém rozporu s realitou ‚informují‘ o mrtvých a raněných, o nelidských podmínkách, v nichž jsou drženy tisíce internovaných. [...] Spojené státy Polska využívají pouze k propagandistickým cílům, k poškozování socialistických zemí, jako zdůvodnění kritik a pomluv.*“²²² Na pomoc při vyvracení „kritik a pomluv“ o způsobu zacházení s internovanými si československý tisk bere na pomoc i článek západoněmeckého Sternu: „*Zprávy o 40 000 až 50 000 internovaných, kteří museli živořit při 27-stupňovém mrazu ve stanech, jsou právě tak nesprávné jako hlášení o mučení a popravách.*“²²³ Lidová demokracie uvádí i svědectví rakouského kněze Ungara, který kritizuje západní sdělovací prostředky za šíření nesmyslů o situaci v Polsku. „*Vyvrátil mimo jiné zprávy o údajném ‚drsném‘ zacházení s lidmi, kteří byli dočasně internováni v době vyhlášení výjimečného stavu.*“²²⁴

Rudé právo 22. prosince otisklo reportáž pod názvem *Lžou a vyhrožují*, kde přímo cituje Leszka Waliszewského, jednoho z internovaných předáků Solidarity a korovce: „*Nemám s vámi o čem mluvit. My si ještě dost popovídáme. Karta se brzy obrátí, na to můžete vzít jed. Pak budete vy na našich místech a tu rozmluvu si raději nepřejte. [...] Další z pohlavárů regionální organizace Andrzej Rozplochowski byl sdílnější. Prý nevěděl o přípravách Solidarity na uchvázení moci, nestačil ještě prostudovat celý program organizace a jeho nevybíravé útoky vůči komunistům jsou pomluvou. Stručně řečeno, on nic, on muzikant. Přitom ještě před několika měsíci žádal devadesát šibenic pro devadesát význačných komunistů.*“ Přesto, že reportáž přináší hlasy internovaných, o podmínkách jejich držení mlčí. Článek stejného autora (ul) z 3. února konstatuje, že „*je nemálo různých tzv. zaručených zpráv o internovaných, a to jak o jejich počtu, tak o jejich materiálních a jiných*

²¹⁹ Zpravodaj ČTK. O bezpečnosti a pořádku. *Rudé právo*. 9. 1. 1982, roč. 62, č. 7, s. 7.

²²⁰ Zpravodaj ČTK. Hrubý útok zemí NATO proti svrchovanosti Polska. *Rudé právo*. 15. 1. 1982, roč. 62, č. 12, s. 7.

²²¹ ČTK. Nejnáléhavější úkoly při překonávání krize. *Rudé právo*. 26. 1. 1982, roč. 62, č. 21, s. 1, 7.

²²² Pokrytectví protipolské kampaně. *Lidová demokracie*. 20. 1. 1982, roč. 38, č. 16, s. 2.

²²³ STERN: „Mám až po krk pokrytectví kolem Polska“. *Rudé právo*. 20. 1. 1982, roč. 62, č. 16, s. 6.

²²⁴ Postupné zlepšování hospodářství v PLR. *Lidová demokracie*. 23. 1. 1982, roč. 38, č. 19, s. 2.

podmínkách.²²⁵ Internovaný však má podle ministra spravedlnosti „zajištěnou stravu v hodnotě 2600 kalorií denně, má možnost dietní stravy podle rady lékaře, může dostávat měsíčně dva balíčky potravin, každý po třech kilogramech, v kantýně si může koupit potraviny a tabákové výrobky v hodnotě 860 zlotých měsíčně, nemluvě o možnosti neomezené korespondence, o styku s advokátem, o možnosti účasti na bohoslužbách a o styku s rodinami a příbuznými.“²²⁶ Dále Rudé právo informuje, že internovaní dostali během šesti týdnů 8000 balíčků, proběhlo 9000 návštěv příbuzných, v internačních táborech se konalo 237 mší. Reportáž přímo z internačních táborů ve sledovaném období v československém tisku chybí.

4.4.3 Tzv. normalizace situace

Polská moc, mimo jiné i skrze československý tisk, se snaží přinášet důkazy o postupné normalizaci života v Polsku. Svědčí o tom třeba i vybrané titulky zpráv z Práce z prvních tří týdnů po vyhlášení výjimečného stavu: *Situace v PLR se normalizuje, Ve znamení stabilizace, Snaha o obnovu pracovního rytmu, Postupující normalizace v Polsku, Zlepšení výsledků hospodářství, Situace se postupně uklidňuje, Postupná normalizace v PLR, Pro klidné dny Polska, Stabilizace společenské kázně, Zvyšuje se těžba uhlí.*

Normalizace je dokládána několika argumenty. Především zvyšující se těžbou uhlí. Už 22. prosince se v Rudém právu objevuje noticka: „Těžba černého uhlí v PLR prakticky dosáhla za uplynulých čtyřadvacet hodin plánovaného objemu.“²²⁷ 4. ledna RP informuje, že první pracovní sobotu bylo vytěženo 479 tisíc tun černého uhlí.²²⁸ 12. ledna píše Lidová demokracie, že dělníci narubali o 30 tisíc tun uhlí více než minulou sobotu.²²⁹ 13. ledna informuje, že v pondělí vytěžili dokonce 622 744 tun černého uhlí.²³⁰ 18. ledna Lidová demokracie konstatuje, že polští horníci stabilizovali těžbu na 620 000 tun denně.²³¹

Dalším argumentem tisku byl pokles kriminality po vyhlášení výjimečného stavu. 6. února je ředitel kriminálního odboru hlavní správy Veřejné bezpečnosti plukovník Ryzek citován v Lidové demokracii, konstatuje, že počet nejnebezpečnějších trestných činů klesl od vyhlášení výjimečného stavu o 60 procent.²³² Stejně číslo udává v rozhovoru s Rudým

²²⁵ (ul). Proti lžím a pomluvám. *Rudé právo*. 3. 2. 1982, roč. 62, č. 28, s. 7.

²²⁶ (ul). Proti lžím a pomluvám. *Rudé právo*. 3. 2. 1982, roč. 62, č. 28, s. 7.

²²⁷ ČTK. Vytvářejí se oddíly dělnické sebeobrany. *Rudé právo*. 22. 12. 1981, roč. 62, č. 302, s. 7.

²²⁸ Zpravodaj ČTK. S nadějí na překonání těžkostí. *Rudé právo*. 4. 1. 1982, roč. 62, č. 2, s. 7.

²²⁹ Polsko: Normalizace situace. *Lidová demokracie*. 12. 1. 1982, roč. 38, č. 9, s. 2.

²³⁰ Dobré výsledky polských horníků. *Lidová demokracie*. 13. 1. 1982, roč. 38, č. 10, s. 2.

²³¹ NATO se snaží prodlužovat krizi v Polsku. *Lidová demokracie*. 18. 1. 1982, roč. 38, č. 14, s. 1, 2.

²³² Výrazný pokles zločinnosti v Polsku. *Lidová demokracie*. 6. 2. 1982, roč. 38, č. 31, s. 2.

právem náměstek ministra vnitra Bogusław Stachura.²³³ 13. března pak Práce píše, že celková kriminální činnost poklesla za tři měsíce o 34 procent.²³⁴

Významnou událostí, která svědčila o normalizaci, je pak obnovení výuky na základních a středních školách a o něco později i na vysokých školách.

Československý tisk podporuje zdání o normalizaci i srovnáváním se situací před 13. prosincem. Příznačnou ukázkou tohoto postupu je reportáž Jana Lipavského z 9. února 1982. Právě reportážní postup je občas nebezpečný tím, že je těžší zatajit některé okolnosti návštěvy daného místa. Příkladem může být úvod zmiňovaného článku, kde na čtenáře zapůsobí skutečná podoba výjimečného stavu v Polsku, která je jinak v československém tisku idealizována. „*Vyjeli jsme z Varšavy ještě za tmy. Na silnici E 82 jen sem tam nějaké osobní auto. Zákaz prodeje benzínu soukromým osobám je v této chvíli (konec ledna) nadále v platnosti. Na několika místech naší cesty vojenské hlídky kontrolují osobní doklady.*“²³⁵ Redaktor pak vzpomíná na návštěvu Gdaňsku v říjnu 1981. „*Hlavní ulice byly doslova olopeny provokačními letáky a plakáty a na některých místech města bylo možno číst hrubá antisocialistická hesla a urážlivé výroky na adresu vlády, Sejmu, sdělovacích prostředků. Kvetla spekulace a před hotely postávali ‚specialisté‘ na valutové machinace spolu s dívkami lehkých mravů. Kolem nádraží se povalovala pijácká spodina a před obchody stály předlouhé fronty ustaraných matek. Byly dny, kdy chyběl i chléb. V kavárnách a restauracích nebylo čím osladit kávu nebo čaj. Na volná prostranství města přijížděli překupníci s vozy plnými masa a prodávali je za nekřesťanské ceny.*“²³⁶ Teď tu, podle Lipavského, vládne čistota a pořádek. Letáky zmizely ze zdí. „*V nádražní restauraci podávají už sladkou kávu a čaj, na jídelním lístku to, co nebývalo: tři druhy polévek, sekaný řízek, nějaké ryby, také luštěniny a zeleninové saláty, zákusky, limonáda.*“²³⁷ Tento výklad se ideově poněkud rozchází z pohledem historiků: Situace po vyhlášení výjimečného stavu „*byla mimořádně tíživá hlavně pro obyvatelstvo. Drasticky se omezila dostupná potravinová nabídka a na množství základních potravin museli lidé stát dlouhé a únavné fronty, do kterých se běžně nastupovalo ještě den před vlastním nákupem.*“²³⁸

²³³ LIPAVSKÝ, Jan. Stav bezpečnosti v Polsku. *Rudé právo*. 11. 2. 1982, roč. 62, č. 35, s. 6.

²³⁴ ČTK. K rychlejšímu překonání krize. *Práce*. 13. 3. 1982, roč. 38, č. 61, s. 2.

²³⁵ LIPAVSKÝ, Jan. Znovu na pobřeží. *Rudé právo*. 9. 2. 1982, roč. 62, č. 33, s. 6.

²³⁶ LIPAVSKÝ, Jan. Znovu na pobřeží. *Rudé právo*. 9. 2. 1982, roč. 62, č. 33, s. 6.

²³⁷ LIPAVSKÝ, Jan. Znovu na pobřeží. *Rudé právo*. 9. 2. 1982, roč. 62, č. 33, s. 6.

²³⁸ LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, s. 569.

4.4.4 Útoky na Solidaritu po 13. prosinci 1981

I po 13. prosinci 1981 pokračovaly útoky na Solidaritu.

Lidová demokracie, která se komentování situace před zásahem moci vůbec nevěnovala, si tentokrát nedovolila komentář neotisknout. Pod značkou (sn) zde autor publikoval článek *Polské rozhraní. „Výjimečný stav, spojený s nezbytnými dočasnými omezeními občanských práv, přináší četným obyvatelům potíže. Podstatné však je, že jen touto cestou lze zabezpečit nejzákladnější okamžité i perspektivní zájmy všech obyvatel země.“*²³⁹ Solidarita je zde napadána jako původce krizové situace. „Z předstírané odborové organizace si udělali teroristický nástroj pro zničení socialistických vymožeností polského lidu.“²⁴⁰

Během sledovaného období se katolická minulost strany, která vydávala Lidovou demokracii, prakticky neprojevovala. Jedinou výjimkou je právě tento článek, jehož autor si všímá toho, že „papež Jan Pavel II. naléhal na zachování klidu a obdobně varoval před nerozumnými požadavky a akcemi arcibiskup Glemp, polský primas. Avšak dobrodruzi z vedení Solidarity, která svůj gdaňský sjezd a nesčetné akce zahajovala katolickou bohoslužbou, vsadili na jednu kartu i za cenu masového prolévání krve.“²⁴¹ (sn) se tímto snaží od sebe oddělit činnost církve a Solidarity.

Samotné situaci v Polsku se další komentáře Lidové demokracie (všechny stejného autora) nevěnují. Zbylé tři se zabývají postojům Západu k polské krizi (viz další kapitola).

Stejně zaměření převažuje i u podstatně početnějších komentářů Práce. Prvním byl od Jiřího Hromádka a jmenoval se *Odpověď na rozvrat* z 15. prosince, kde autor konstatuje, že páteří programu Solidarity byla „likvidace moci pod pláštěm tzv. svobodných voleb, vytvoření jakéhosi ‚parlamentu‘, jenž by vyhovoval předákům protisocialistických sil. [...] Avšak je důležité, že rozhodný krok byl podniknut. Že se učiní přítrž destrukci státního řízení, anarchii a rozvratu.“²⁴² Další komentář Práce, který se neomezuje jen na kritiku Západu, napsal Jerzy Bielecki, jinak novinář Trybuny ludu. Konstatuje, že odbory byly „zálohou kontrarevoluce“²⁴³. „Jména předáků tohoto protistranického, protilidového a protistátního kursu byla půldruhého roku slavná. Nebude dlouho trvat a z vědomí veřejnosti se vytratí. Avšak na výsledky řádění těchto lidí bude polský národ vzpomínat dlouho a bez oslavy.“²⁴⁴

O tři dny později otiskla Práce článek dalšímu Polákovi Stanislawu Pluteckému ze závodu Metalchem v Opoli s příznačným titulkem *Solidarita nás podvedla*.

²³⁹ (sn). Polské rozhraní. *Lidová demokracie*. 17. 12. 1981, roč. 37, č. 298, s. 4.

²⁴⁰ (sn). Polské rozhraní. *Lidová demokracie*. 17. 12. 1981, roč. 37, č. 298, s. 4.

²⁴¹ (sn). Polské rozhraní. *Lidová demokracie*. 17. 12. 1981, roč. 37, č. 298, s. 4.

²⁴² HROMÁDKO, J.. *Odpověď na rozvrat*. *Práce*. 15. 12. 1981, roč. 37, č. 296, s. 2.

²⁴³ BIELECKI, Jerzy. *Pro rozkvet socialistického Polska*. *Práce*. 1. 2. 1982, roč. 38, č. 26, s. 2.

²⁴⁴ BIELECKI, Jerzy. *Pro rozkvet socialistického Polska*. *Práce*. 1. 2. 1982, roč. 38, č. 26, s. 2.

Prim v počtu publicistických názorových článků hraje Rudé právo. Několik z nich už je zmíněno v kapitole o potlačení stávek.

Milan Jelínek tři dny po vyhlášení výjimečného stavu, informuje čtenáře, že Solidarita se v Radomi rozhodla „svrhnout vládu, převzít moc v zemi“²⁴⁵ pomocí ozbrojených jednotek o síle 250 až 300 mužů. Autor (ul) si v článku „Hnali nás do katastrofy“ povídá s dvojicí dělníků. Ti tvrdí, že Solidarita měla vlastní sklady potravin i vlastní zbraně. A jeden z nich dodává: „Dnes už je jasné, proč se snažili plně ovládnout i organizace, jako svaz myslivců.“²⁴⁶

Rudé právo také postupně přináší další „důkazy“ o podvratné činnosti Solidarity: „Padají masky. Tajné dokumenty Solidarity spatřují světlo světa. Nejedem její člen je otráven tím, co její šéfové polskému lidu připravovali. Jak hrubě zneužívali důvěru milionů poctivých lidí. [...] Internovaní předáci Solidarity i další dobrodruzi, kteří ještě běhají po svobodě, ztrácejí politicky den za dnem půdu pod nohama.“²⁴⁷ Dalšího z dělníků cituje Rudé právo 4. ledna: Włodimierz Myśliwiec, vedoucí PSDS v bytomské huti Bobrek přiznává, že „ne všichni, zejména ti, kteří byli po dlouhé měsíce pod vlivem propagandy Solidarity, si uvědomovali velikost nebezpečí. Zvláště když předáci Solidarity stále měnili své převleky, svá prohlášení.“²⁴⁸ Nicméně většina přání do nového roku je v tomto závodě stejná: „Neprožívat už další cílevědomě vyvolávané konflikty, mít klid pro práci, záruku spokojenějšího života.“²⁴⁹

Útoky se v době po Novém roce stupňují. 5. ledna zveřejňuje Rudé právo článek *Měli za ně bojovat děti*. „Doklady nalezené v minulých dnech v sídle gliwické Solidarity potvrzují, že boj o uchvácení moci v Polsku se měl přenést také do škol. Děti měly být vtaženy do tzv. boje o demokracii. V plánech přípravy na konfrontaci se stranou a zákonnou vládou se v mnoha případech dokonce počítalo s úkrytem za dětskými zády.“²⁵⁰ Podle jednoho z učitelů se ve školách motalo někdy více předáků Solidarity než samotných učitelů. „Zvláště o velkých přestávkách nebo po poslední vyučovací hodině.“²⁵¹

V článku *Na dny teroru se nedá jen tak zapomenout* je zpovídán jeden z dělníků: „Nepatřím mezi členy Solidarity. Když chcete, jen si stávkujte. Já chci normálně pracovat. Neztratil jsem přece rozum. Kdo nám co dá bez práce? Jeden z horníků Dolu ZMP (Svazu polské mládeže) ve Svierkanech Cezary Zielek víc nestačil povědět. Rána do tváře ho srazila

²⁴⁵ JELÍNEK, Milan. Zbývaly už jenom dny.... *Rudé právo*. 17. 12. 1981, roč. 62, č. 298, s. 7.

²⁴⁶ (ul). „Hnali nás do katastrofy“. *Rudé právo*. 21. 12. 1981, roč. 62, č. 301, s. 7.

²⁴⁷ LIPAŤSKÝ, Jan. Padají masky předáků Solidarity. *Rudé právo*. 3. 1. 1982, roč. 62, č. 1, s. 7.

²⁴⁸ (ul). Chtějí klid pro práci. *Rudé právo*. 4. 1. 1982, roč. 62, č. 2, s. 7.

²⁴⁹ (ul). Chtějí klid pro práci. *Rudé právo*. 4. 1. 1982, roč. 62, č. 2, s. 7.

²⁵⁰ (ul). Měli za ně bojovat děti. *Rudé právo*. 5. 1. 1982, roč. 62, č. 3, s. 7.

²⁵¹ (ul). Měli za ně bojovat děti. *Rudé právo*. 5. 1. 1982, roč. 62, č. 3, s. 7.

na zem. Probral se až na ošetřovně. Tak ho přivítali předáci podnikové Solidarity.²⁵² Jiného dělníka cituje Rudé právo o pár dní později: „Solidaritu jsem nikdy nepovažoval za odborovou organizaci. Její takzvaná odborová činnost byla pouze pláštíkem pro nebezpečnou politickou hru. Měli se starat o chléb a práci. Ale oni místo toho vedli národ do katastrofy.“²⁵³ Dalšího pak 5. února: „Sotva se loni práce trochu rozběhla, hned někdo ze Solidarity vyprovokoval konflikt. [...] Spletli se. Naše vlaky pojedou plné uhlí. Oč lépe se dýchá na naší šachtě, když ti, kteří soustavně kalili vodu, mají dnes přistřižená křídla.“²⁵⁴

13. ledna pak Rudé právo přináší rozsáhlý materiál Milana Jelínka *Začátek obtížné cesty*, ve kterém mimo jiné konstatuje, že „vedení Solidarity provokativně odmítlo a zpřetrhalo dialog, který zneužívalo kupevnění vlastních pozic a k tomu, aby se proud pravicových reakčních organizací spojil v jednolité blok.“²⁵⁵ Na 17. prosinec měl být Solidaritou plánován útok na televizi a rozhlas, kterým by začal pokus o ochromení země a převzetí moci. „Vedení Solidarity dokonce spočítalo ‚cenu‘, již bylo ochotno za kontrarevoluční hazard zaplatit – cenu krve a neštěstí polského národa.“²⁵⁶

Zvláštní důraz je v Rudém právu kladen na bohatství Solidarity a na její zacházení s penězi. Redaktor (ul) napsal článek *Výnosný kšeft*, kde píše, že stávkujícím se platila každá odstávkovaná hodina, včetně stávek okupačních, že účetní prověrky odhalily nepořádek v účetnictví Solidarity, v pořádku mají být pochopitelně jen mzdové výkazy. Navíc bylo prokázáno, že před vyhlášením výjimečného stavu byly z kont Solidarity vybírány tučné zálohy, po kterých se teď pátrá.²⁵⁷

Další pokus očernit Solidaritu za pomoci výčtu jejich finančních možností byl nazván *Místo másla vysílačky*. „Přijeli jsme do Dąbrowé Górnicze. Před 13. prosincem 1981 si také v místních podnicích Solidarity hrála na bohatého strýčka. Každý, kdo chtěl přiložit ruce k jejímu ‚dílu‘, mohl počítat s tučnou odměnou. Svazky bankovek, luxusní obuv, fotoaparáty a jiné zboží zahraniční výroby byly k dispozici v pokladně a ve skladu Solidarity. Samozřejmě jen pro ty, kteří si to ‚vysloužili‘ v různých rolích provokatérů a štváčů.“²⁵⁸ Z gdaňského přístavu sem podle autora přicházela potravinová pomoc, místo ní však byl v balíčcích papír na letáky a vysílačky.

²⁵² (ul). Na dny teroru se nedá jen tak zapomenout. *Rudé právo*. 7. 1. 1982, roč. 62, č. 5, s. 7.

²⁵³ (ul). Už nebylo možné ustoupit. *Rudé právo*. 20. 1. 1982, roč. 62, č. 16, s. 7.

²⁵⁴ (ul). Více klidu, více práce. *Rudé právo*. 5. 2. 1982, roč. 62, č. 30, s. 7.

²⁵⁵ JELÍNEK, Milan. *Začátek obtížné cesty*. *Rudé právo*. 13. 1. 1982, roč. 62, č. 10, s. 6.

²⁵⁶ JELÍNEK, Milan. *Začátek obtížné cesty*. *Rudé právo*. 13. 1. 1982, roč. 62, č. 10, s. 6.

²⁵⁷ (ul). Výnosný kšeft. *Rudé právo*. 31. 12. 1981, roč. 62, č. 309, s. 7.

²⁵⁸ (ul). Místo másla vysílačky. *Rudé právo*. 16. 1. 1982, roč. 62, č. 13, s. 7.

Podobně to zkouší i Jan Lipavský 19. ledna v článku *Žili si na „velké noze“*, kde cituje polský deník *Żolnierz Wolności*. Vydaje na různé oslavy vedení Solidarity prý podle účetních záznamů prudce stoupaly. „V září 1981 se na bližší neurčené účely vydalo už více než jeden milión zlotých! Ostatně bylo z čeho brát!“²⁵⁹ Více než deset milionů mělo jít na tisk ilegálních tiskovin a letáků. „Clenové Solidarity platili na ‚reprezentaci‘ předáků i na jejich platy a ‚prémie‘, jež se vyplácely za stávky a ‚přesčasý‘ v době stávek.“²⁶⁰

Cílem všech zmíněných komentářů je definitivně očermit Solidaritu, podat důkazy o její ilegální činnosti a tím obhájit zásah moci z 13. prosince 1981.

4.4.5 „Vměšování“ Západu

Postupně byly útoky proti Solidaritě vystřídány ataky proti západním zemím, které se v čele se Spojenými státy postavily proti zásahu moci. „V důsledku prosincového převratu ztratila polská pozice na mezinárodní scéně veškeré zdání věrohodnosti. Vojenský režim byl všeobecně chápán jako přímý nástroj Sovětského svazu, a podle toho s ním svět nakládal. Spojené státy okázale uvalily ekonomické sankce jak proti Sovětskému svazu, tak proti Polsku a žádaly, aby byl zrušen výjimečný stav, lidé byli propuštěni z internačních táborů a byl zahájen skutečný dialog. [...] Svržení polské Sověty kontrolované civilní diktatury ve prospěch Sověty kontrolované vojenské diktatury sotva představovalo nějaký větší posun v mezinárodní rovnováze sil, bylo nicméně vhodnou příležitostí pro svět, aby se poučil o poměrech ve východní Evropě.“²⁶¹

Právě sankce ze strany USA proti Polsku i Sovětskému svazu vyvolaly opravdovou hysterii mezi komentátory československého tisku.

V Lidové demokracii byly ve sledovaném období otisknuty tři komentáře od autora (sn) na toto téma. Už titulky „*Polský scénář*“ *Washingtonu*, *Slabiny washingtonského siláctví*, *Vměšování do polského vývoje* naznačují jejich obsah. Například ten poslední přináší poměrně často zmiňovanou teorii o vlivu amerických zpravodajských agentur (především CIA) na podporu polské kontrarevoluce a cituje také Jaruzelského: „*Na polské půdě měl být započat proces demontáže poválečného rozložení sil v Evropě a tím i ve světovém měřítku. Ve snaze o destabilizaci a dosažení jednostranné převahy se sázelo na to, aby se zničily základy míru v Evropě.*“²⁶²

²⁵⁹ LIPA VSKÝ, Jan. *Žili si na „velké noze“*. *Rudé právo*. 19. 1. 1982, roč. 62, č. 15, s. 6.

²⁶⁰ LIPA VSKÝ, Jan. *Žili si na „velké noze“*. *Rudé právo*. 19. 1. 1982, roč. 62, č. 15, s. 6.

²⁶¹ DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve střední Evropě*, s. 47.

²⁶² (sn). *Vměšování do polského vývoje*. *Lidová demokracie*. 8. 2. 1982, roč. 38, č. 32, s. 2.

Československý tisk rovněž zdůrazňoval nejednotnost Západu v pohledu na sankce. Tak jako **Marie Sulková-Zítková** v *Práci*, která rovněž spekuluje nad důvodem vyhlášení sankcí: „*Vláda USA se dávno snažila zabránit dohodě o výstavbě plynovodu ze SSSR do západní Evropy a nyní pouze využila situace v Polsku jako záminky pro ohřátí svých zájmů. [...] Americké sankce jako zbloudilá střela dopadají jinam, než mají. Vyvolaly srážku zájmů kapitalistických zemí, podnítily jejich konkurenční boj.*“²⁶³

Ale opět největší pozornost vzbudily sankce v Rudém právu. Už oznámení o zastavení potravinové pomoci ve výši 100 milionů dolarů vyvolalo ostrou reakci a hned dva komentáře z 16. prosince 1981. První napsal **Zdeněk Porybný**, který konstatuje, že USA „*jsou nyní znepokojené a rozhořčené nad zborcením svých rozvratných plánů.*“²⁶⁴ Samotné zastavení pomoci označuje za „*hrubý nátlak, vměšování a vydírání*“²⁶⁵. Rozčilení vyjadřuje i druhý komentář od **Dušana Rovenského**, neodpustí si dokonce srovnání s Maďarskem roku 1956: „*List Washington Post uveřejnil v pondělí komentář, který ukazuje, o co vlastně americkým stoupencům Solidarity jde: Solidaritě prý nyní nezbyvá nic jiného než ‚obsadit závody a vyjít do ulic‘. Může být jasnější výzva ke kontrarevolučním akcím, než je právě tato, není to stanovisko podobné onomu, které zaujaly americké sdělovací prostředky v průběhu kontrarevoluce v Maďarsku?*“²⁶⁶

Ve stejném duchu pokračuje Porybný i o dva dny později: Američané „*rozpoutávají nejhrubější nátlakové a vyděračské akce proti polským vládním orgánům, prostřednictvím štvavých vysílaček vyzývají Poláky, aby sabotovali úsilí vlády o konsolidaci země, neskrývaně se vměšují do vnitřních polských věcí.*“²⁶⁷

27. prosince Porybný píše, že Američané vyvíjejí hrubý nátlak na své spojence, aby se k sankcím připojili. „*V mezinárodních vztazích mezi suverénními státy je takové chování nepřijatelné a nepřipustné. Americký postoj podráždí přesvědčení vládnoucích kruhů USA, že mohou světu stále ještě diktovat svoje vykořisťovatelské způsoby, svůj společenský systém. [...] Když se polská vláda postavila rozhodně proti kontrarevolučnímu nebezpečí a podnikla v souladu s ústavou příslušné kroky, vyprovokovalo to hotovou hysterii v imperialistických kruzích.*“²⁶⁸ Polsko si prý ale nenechá do svých věcí mluvit a politika USA je odsouzena k neúspěchu.

²⁶³ SULKOVÁ-ZÍTKOVÁ, Marie. Odpověď na rozvrat. *Práce*. 4. 1. 1982, roč. 38, č. 2, s. 2.

²⁶⁴ PORYBNÝ, Zdeněk. Chtějí vydírat. *Rudé právo*. 16. 12. 1981, roč. 62, č. 297, s. 7.

²⁶⁵ PORYBNÝ, Zdeněk. Chtějí vydírat. *Rudé právo*. 16. 12. 1981, roč. 62, č. 297, s. 7.

²⁶⁶ ROVENSKÝ, Dušan. USA stupňují nátlak. *Rudé právo*. 16. 12. 1981, roč. 62, č. 297, s. 7.

²⁶⁷ PORYBNÝ, Zdeněk. Přátelé a nepřátelé Polska. *Rudé právo*. 18. 12. 1981, roč. 62, č. 299, s. 7.

²⁶⁸ PORYBNÝ, Zdeněk. Nátlak neuspěje. *Rudé právo*. 27. 12. 1981, roč. 62, č. 305, s. 7.

Napadání se neomezuje jen na USA, ale československá média útočí i na jejich spojence, například na Francii a její tisk, přičemž se neopomene opřít do jednoho z nejslavnějších českých emigrantů. „V tomto antipolském a antisocialistickém tažení je jim dobré kdeco a kdekdo. Tak se čtenáři dozvídají o ‚tisících polských utečenců na polsko-rakouských (!) hranicích‘, ‚očiti svědkové‘ listu *France Soir* z mlčení polských vojáků v autě obratem vyvozují, že jde o Rusy v polské uniformě. [...] Není náhodné, že do této nové antisocialistické kampaně se zapojil i **Pavel Tigríd**²⁶⁹, kterého *Le Monde* stydlivě představil jako ‚novináře českého původu‘, s vědomím, že by mu jeho pravá vizitka agenta CIA na důvěryhodnosti zrovna nepřidala.“²⁷⁰

Od 7. ledna se k terčům československého tisku připojilo po schůzce amerického prezidenta **Ronalda Reagana**²⁷¹ s německým spolkovým kancléřem **Schmidtem**²⁷² i Západní Německo. Komuniké z jejich setkání „je současně snůškou pomluv socialistických zemí a pokusem o nátlak na nynější vedení polského státu,“²⁷³ psalo se v *Lidové demokracii*, což je mimochodem další z mnoha důkazů pronikání publicistických, komentativních prvků do zpravodajství (zpráva byla převzata z ČTK).

Naopak chvála a častá zmínka patří zemím, které se postavily za řešení, které zvolilo vedení Polska. 4. ledna Rudé právo otisklo zprávu ČTK, ve které vyjmenovává komunistické strany, které se postavily za Jaruzelského. Jen pro příklad, je zde uvedena finská, francouzská, indická, americká, německá, rakouská, dánská, řecká, irská, kanadská, tuniská, peruánská, portugalská, kyperská, norská, lucemburská, jemenská i novozélandská komunistická strana.²⁷⁴

Naopak hrubým vměšováním jsou označovány výsledky schůzek **NATO**²⁷⁵ nebo **Evropského hospodářského společenství (EHS)**²⁷⁶. Příkladem může být otisknutý komentář sovětské tiskové agentury TASS, která se ostře postavila proti výsledkům zasedání EHS: „Pranýřuje v něm skutečnost, že představitelé zemí EHS se opovážili prohlásit, že ‚rozhodně neschvalují vývoj situace v Polsku‘ a že dávají polským úřadům instrukce, jak se mají chovat ve svém vlastním domě, v Polsku.“²⁷⁷ Proti NATO se Rudé právo postavilo 12. ledna: „Vydáním závěrečného prohlášení, jež je novou snůškou neomalených výpadů proti

²⁶⁹ TIGRID, Pavel (1917-2003), československý a český novinář, politik, 1992-94 ministr kultury

²⁷⁰ mc. Z ostudy kabát. *Rudé právo*. 29. 12. 1981, roč. 62, č. 307, s. 7.

²⁷¹ REAGAN, Ronald Wilton (1911-2004), americký politik, prezident v letech 1981-89

²⁷² SCHMIDT, Helmut Heinrich Waldemar (*1918), západoněmecký politik, spolkový kancléř v letech 1974-82

²⁷³ Další doklad vměšování. *Lidová demokracie*. 7. 1. 1982, roč. 38, č. 2, s. 2.

²⁷⁴ ČTK. Internacionální podpora. *Rudé právo*. 4. 1. 1982, roč. 62, č. 2, s. 7.

²⁷⁵ NATO – Severoatlantická aliance – vojenský pakt založený v roce 1949

²⁷⁶ EHS – Evropské hospodářské společenství (1957-1992), předchůdce Evropské unie

²⁷⁷ ČTK. Kdo porušuje Závěrečný akt. *Rudé právo*. 6. 1. 1982, roč. 62, č. 4, s. 7.

Sovětskému svazu a nestoudným vměšováním do vnitřních záležitostí Polska, skončilo v pondělí večer v Bruselu mimořádné zasedání ministrů zahraničních věcí členských států NATO.²⁷⁸ V podobném duchu se nese i článek uveřejněný o dva dny později: „Ve snaze alespoň částečně ospravedlnit své drzé vměšování do záležitostí Polska omílají země NATO tvrzení, že výjimečný stav v Polsku byl zaveden pod nátlakem SSSR a dalších socialistických zemí a že SSSR vůbec nese vinu na současném vývoji situace v Polsku.“²⁷⁹

Podobný efekt měl na československá média pokus západních zemí zatáhnout polské události na program madridské schůzky **Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE)**²⁸⁰. Už dávno před jejím začátkem spustily na poplach. Rudé právo si všimá komentáře agentury TASS, který upozorňuje na to, aby se madridské schůzky nezneužilo k napadání Polska a dodává: „Krokodýlí slzy nad lidskými právy v Polské lidové republice prolévají především ty západní země, kde jsou základní práva a svobody soustavně a hrubě pošlapávány.“²⁸¹ 8. února média citují náměstka polského ministra zahraničních věcí, který vyhlásil, že v Madridu nehodlá jednat o vnitřních záležitostech Polska.²⁸²

Tisk si všimá i začátku schůze: „Úvodní zasedání bylo vážně narušeno provokačními projevy vedoucích západních delegací, kteří v předem připravené kampani, řízené USA, se snažili přeměnit madridskou schůzku v řečnickou tribunu pro neomalené vměšování do vnitřních záležitostí Polska a pomlouvačné výpady proti polské vládě a SSSR.“²⁸³ Polský i sovětský delegát samozřejmě ostře vystoupili proti zatahování vnitřních záležitostí Polska na program madridské schůze. Jejím samotnému průběhu už se tolik pozornosti nevěnuje. Zmiňuje se ještě neúspěšný pokus USA schůzku odložit: přání americké delegace je prý „několik dnů diskuse o výjimečném stavu v Polsku a potom odložíme jednání na podzim“²⁸⁴ a jsou to „socialistické země, které mají zájem na pokračování v konstruktivním jednání“²⁸⁵. A potom stanovisko československé delegace, která odsoudila vměšování do vnitřních záležitostí Polska jako pokus o návrat ke studené válce²⁸⁶.

Další povyk způsobilo rozhodnutí Spojených států zvolit 30. leden Dnem solidarity s polským národem, zorganizovat na tento den demonstrace na několika místech USA a

²⁷⁸ ČTK, zr. Opět hrubé vměšování do vnitřních záležitostí PLR. *Rudé právo*. 12. 1. 1982, roč. 62, č. 9, s. 7.

²⁷⁹ ČTK. V rozporu se zájmy národů Evropy. *Rudé právo*. 14. 1. 1982, roč. 62, č. 11, s. 1, 7.

²⁸⁰ KBSE – Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (1972-75), na jejímž základě probíhaly další pravidelné schůzky, např. v letech 1980-81 v Madridu.

²⁸¹ ČTK, zr. Madridské schůzky nesmí být zneužito. *Rudé právo*. 5. 2. 1982, roč. 62, č. 30, s. 1, 7.

²⁸² ČTK. Stanovisko PLR. *Práce*. 8. 2. 1982, roč. 38, č. 32, s. 2.

²⁸³ Obnovení madridské schůzky. *Lidová demokracie*. 10. 2. 1982, roč. 38, č. 34, s. 1, 2.

²⁸⁴ PORYBNÝ, Zdeněk. Rozbíječské pokusy. *Rudé právo*. 12. 2. 1982, roč. 62, č. 36, s. 7.

²⁸⁵ PORYBNÝ, Zdeněk. Rozbíječské pokusy. *Rudé právo*. 12. 2. 1982, roč. 62, č. 36, s. 7.

²⁸⁶ ČTK. Odsouzení zdržovací taktiky států NATO. *Rudé právo*. 13. 2. 1982, roč. 62, č. 37, s. 1, 7.

v televizi odvysílat show na podporu Poláků. Největší prostor je události trochu překvapivě věnován v Lidové demokracii. V úterý 2. února je zde otisknut článek *Show, která propadla*: Americký prezident Reagan, píše se zde, „zrežiroval pompézní televizní protipolskou show, v níž si samozřejmě nedal ujít hlavní roli. A. Haig²⁸⁷ se zase nechal políbit od hudební múzy a na zaplněném protipolském mítinku v Chicagu v chatrné polštině zazpíval hymnu *Ještě Polsko nezhymulo*.“²⁸⁸ Mělo se jednat o „míchanci lživých informací o Polsku, pop-music, vystoupení několika draze zaplacených filmových hvězd a konečně ‚povinných‘ čelných západních politiků, kteří po úvodním projevu samého Reagana, pochopitelně plněm nehorázných výpadů proti polskému vedení a proti SSSR, zanotovali refrén na stejné téma.“²⁸⁹ A o den později Lidová demokracie pokračuje článkem *Nezdar protipolské propagandistické kampaně*, kde se píše, že shromáždění v USA měla minimální ohlas, samotný pořad mělo přenášet jen několik televizních stanic. Neopomene citovat ani list *Arbeiter Zeitung*, který přirovnává zmíněnou show k „politické pornografii“²⁹⁰.

4.4.6 Obnovení aktivního odporu

„Uhašení a potlačení okupačních stávek neznamenal konec aktivního odporu. Ten se obnovil koncem ledna 1982 a masová vystoupení měla trvat skoro deset dalších měsíců. První stávky (ve Vratislavi) a pouliční manifestace (v Gdaňsku) byly sice organizovány jako protesty proti drastickému zvýšení cen (1. února), ale skoro všechny další vystoupení navazovala na výročí a symbolická data.“²⁹¹

O zvýšení cen informuje *Práce* i Lidová demokracie. Od 1. února měly vstoupit v platnost nové maloobchodní ceny potravin, paliv a elektřiny. Tisk přináší i zdůvodnění: musí se vykompenzovat přílišný růst mezd v posledních měsících. Nejslabším skupinám obyvatelstva má být zvýšení cen kompenzováno.²⁹²

O demonstracích kvůli nárůstu cen informují (všímají si ale jen té v Gdaňsku) *Práce* a Rudé právo. Díky výzvám pořádkových sil se pokus o demonstraci pod vlivem nepřátelské propagandy, podle *Práce*, nepodařil. Zraněno mělo být 6 demonstrantů a 8 příslušníků. 205 většinou mladých lidí bylo zatčeno. Následkem toho pak byl v Gdaňsku „mj. prodloužen

²⁸⁷ HAIG, Alexander Meigs Jr. (*1924), americký politik, 1981-82 ministr zahraničí

²⁸⁸ *Show, která propadla. Lidová demokracie. 2. 2. 1982, roč. 38, č. 27, s. 2.*

²⁸⁹ *Show, která propadla. Lidová demokracie. 2. 2. 1982, roč. 38, č. 27, s. 2.*

²⁹⁰ *Nezdar protipolské propagandistické kampaně. Lidová demokracie. 3. 2. 1982, roč. 38, č. 28, s. 2.*

²⁹¹ PACZKOWSKI, Andrzej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*, s. 320.

²⁹² *Cenová reforma v PLR. Lidová demokracie. 2. 2. 1982, roč. 38, č. 27, s. 2.*

*zákaz vycházení, pozastaveno organizování všech kulturních a sportovních akcí, přerušeno telefonické spojení soukromých osob a vydán zákaz jízdy soukromými motorovými vozidly*²⁹³.

Událost Práce připomíná ještě o den později: „*Všechny polské hromadné sdělovací prostředky rozhodně odsoudily provokaci antisocialistických sil, které v sobotu vyvolaly pouliční incidenty poblíž Loděnice V. I. Lenina v Gdaňsku.*“²⁹⁴ Odpůrci socialismu se prý stále nemohou smířit s postupnou normalizací situace.

O organizátorech akce má polská vláda jasno: „*Náměstek ministra vnitra Bogusław Stachura uvedl, že události v Gdaňsku dne 30. ledna byly vyprovokovány diverzními západními centrály a jejich polskými pomahači.*“²⁹⁵

Lidová demokracie první větší nepokoje od potlačení stávek na konci prosince ignoruje.

Ještě o něco více prostoru je věnováno demonstracím k dvouměsíčnímu výročí vyhlášení výjimečnému stavu. Konkrétně té v Poznani. „*Skupiny převážně mladých lidí vyprovokovaly v sobotu ve středu města Poznaň pouliční nepokoje. Jejich organizátoři inspirováni nepřátelskou propagandou rozšiřovali protistátní hesla a letáky. Vzhledem k tomu, že dav neuposlechl opakovaných výzev Veřejné bezpečnosti, byli její příslušníci nuceni dav rozehnat.*“²⁹⁶ Podle deníků bylo zadrženo 194 osob. Dočasně zde byly obnoveny některé zákazy související s vyhlášením výjimečného stavu: byl zastaven provoz všech automobilů, prodej benzínu, uzavřena kina, divadla a další kulturní zařízení.

Československý tisk pak 16. února cituje komentář Trybuny ludu, která na rozdíl od Rudého práva, Lidové demokracie i Práce zmiňuje i třetí ohnisko nepokojů. Polský list poukazuje „*na nebezpečnost nedávných provokací v Gdaňsku, Poznani a také ve Varšavě, kde byly házeny láhve s benzínem na pomník Felixe Dzeržinského*“²⁹⁷ „*298* Demonstranti měli používat stejná hesla jako Svobodná Evropa. „*Tyto jevy mají sice místní charakter a nesetkávají se s širším společenským ohlasem, nelze je však podceňovat.*“²⁹⁹

Po těchto demonstracích, 17. února 1982, také končí sledované období.

²⁹³ ČTK. Zmařené provokace. *Práce*. 1. 2. 1982, roč. 38, č. 26, s. 2.

²⁹⁴ ČTK. Odpůrci socialismu neprojdou. *Práce*. 2. 2. 1982, roč. 38, č. 27, s. 2.

²⁹⁵ Zpravodaj ČTK. Potřeba zabezpečit vyšší produkci potravin. *Rudé právo*. 9. 2. 1982, roč. 62, č. 33, s. 7.

²⁹⁶ Poznaň: pouliční nepokoje. *Lidová demokracie*. 15. 2. 1982, roč. 38, č. 38, s. 2.

²⁹⁷ DZERŽINSKIJ, Felix Edmundovič (1877-1926), původem Polák, jeden z vůdců ruské revoluce v roce 1917, zakladatel Čeky

²⁹⁸ Zpravodaj ČTK. Nepodceňovat kontrarevoluci. *Rudé právo*. 16. 2. 1982, roč. 62, č. 39, s. 7.

²⁹⁹ Zpravodaj ČTK. Nepodceňovat kontrarevoluci. *Rudé právo*. 16. 2. 1982, roč. 62, č. 39, s. 7.

4.5 Kvantitativní pohled

Celkový počet článků ve sledovaném období (16. října 1981 – 17. února 1982) dosáhl 568 (z toho 185 před 13. prosincem 1981), 252 (71) jich bylo v Rudém právu, 170 (61) v Práci a 146 (53) v Lidové demokracii.

Převzato pouze z ČTK (případně napsáno pouze zpravodajem ČTK) jich je 376. 110 v Rudém právu, 142 v Lidové demokracii a 124 v Práci. Přičemž články v Lidové demokracii nemají signaturu agentury, ale z podobnosti s obsahem článků z ČTK, které byly uveřejněny v ostatních dvou listech, je zřejmé, že jsou ze právě servisu této tiskové agentury. Do počtu v Rudém právu i v Práci nejsou započítány články, které nejsou podepsány, přičemž je možné (a v některých konkrétních případech i pravděpodobné), že rovněž pocházejí z produkce ČTK.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že nejvíce se událostem v Polsku věnuje Rudé právo, nejméně Lidová demokracie. Počet článků po 13. prosinci 1981 převažuje nad těmi, které byly napsány před tímto datem. V Práci i Lidové demokracii je většina článků převzata z ČTK, přičemž Lidová demokracie má nejméně vlastních článků. Rudé právo naopak těžší spíše z přítomnosti svých redaktorů (především varšavského zpravodaje Jana Lipavského) v Polsku.

Celkově je věnována tomuto tématu velká pozornost. V Rudém právu jsou pouze čtyři vydání, které o Polsku nepřinášejí žádný článek, stejný počet „prázdných“ dnů je i u Lidové demokracie, v Práci jsou dokonce jen tři.

5 Závěr

Na závěr zopakují předpoklady, které byly konstatovány v úvodu této práce, a k nim přidám závěry, ke kterým jsem došel.

- Zahraniční zpravodajství v době, kdy uplynulo třináct let od uvolněného roku 1968 a do sametové revoluce zbývalo ještě osm let, bylo natolik ovlivněno normalizační uniformitou, že se mediální obsahy v jednotlivých denících příliš neliší. **Tento předpoklad byl potvrzen. Jednou z příčin je to, že zahraniční zpravodajství Lidové demokracie, Práce a částečně i Rudého práva je z velké většiny převzato z ČTK.**
- Československý tisk informuje o všech klíčových událostech spojených s vývojem v Polsku. **Naopak tento bod se zcela nepotvrdil. Nejkřiklavějším dokladem pak je celkový počet obětí akcí moci bezprostředně po 13. prosinci. O pěti mrtvých, kteří zahynuli při střetech na jiných místech, než byl důl Wujek, tisk mlčí.**
- Do zpravodajství pronikají názory, autoři postrádají jakoukoliv ambici na objektivitu. **Předpoklad byl potvrzen. I ČTK v mnoha zpravodajských článcích otevřeně napadá Solidaritu, zásady objektivitu porušuje už tím, že nedává možnost promluvit v článcích i druhé straně.**
- Zpravodajství i komentáře československého tisku jsou názorově namířené proti polské opozici. **I toto bylo prokázáno v míře vrchovaté. Prakticky každý komentář a téměř každá zpráva přímo či nepřímo napadá Solidaritu, KOR nebo KNP.**
- Československý tisk nekritizuje kroky polské vlády. **Jediné, co československá média na polské vládě kritizují, je její přílišná ochota ke kompromisům při jednání se Solidaritou. I tato kritika je však velmi málo četná.**
- Útoky na polské opoziční hnutí Solidarita mají větší intenzitu po 13. prosinci 1981 než před tímto datem. **Toto se potvrdilo, i když rozdíl není nijak dramatický. Hlavně z toho důvodu, že v lednu a únoru 1982 se útoky přeorientovávají především na západní kapitalistické země.**
- Lidová demokracie nedává nijak najevo katolickou minulost svého vydavatele. **Platí to takřka úplně kromě jediného článku, ve kterém byla téměř nezřetelná snaha uchránit před útokem papeže Jana Pavla II..**

- Odborářský list Práce nedává nijak najevo jakoukoli spřízněnost s polskými odbory. I toto se potvrdilo. Jedinou známkou toho, že Práci vydává odborářské hnutí, je velká frekvence článků od zástupců polského dělnictva.

Tato práce potvrdila, že československé zahraniční zpravodajství na začátku osmdesátých let bylo uniformní, ona pomyslná čára mezi zpravodajstvím a publicistikou byla nezřetelná a často překračovaná. Dohled nad tiskem (ať už institucionalizovaný prováděný pomocí stranických a státních orgánů a legislativy, nebo ten uskutečňovaný pomocí personální politiky, či dohled neoficiální) byl již dostatečně zavedený a do zpravodajství tak nemohla proniknout žádná známka jiného pohledu, než byl ten prosazovaný oficiální mocí.

6 Resumé

The topic of this work is the reflection of „Polish affairs of the years 1981 and 1982 in the contemporary Czech press“. In the selected period it analyzes the relation of the press of the era before and after the declaration of the state of war in Poland. Based on content analysis of particular media outputs and the works of Czech and foreign historians it shows the policies of communist propaganda and its influence over the contemporary press, it also reflects the variety of concepts in the attitude towards foreign affairs reporting in different dailies of the time.

The Czechoslovak press is represented by *Rudé právo* published by the Central Committee of the Czechoslovak Communist Party (ÚV KSC), union press newsletter (ROH) and *Lidová demokracie* (People's Democracy) published by Czechoslovak People's Party – a party with a catholic background.

The thesis begins with a chapter about the official state and party institutions which had an influence over the content of the Czechoslovak press, it also discusses the legal conditions defining its content. It also describes the changes in the structure of the press which appeared during the period of Normalisation, i.e. the period of restauration of authoritative communist supervision over the public affairs in Czechoslovakia. This chapter is followed by the overview of the Polish history from the end of the Second World War to the beginning of the period dealt with in this work.

The next chapter discusses the core problem of the thesis which is the content analysis of the media outputs in the Czechoslovak press somehow reflecting the events in Poland of 1981 and 1982. It introduces a relevant comparison with the opinions of Czech and foreign historians. At the end of the chapter we shall introduce a brief quantitative analysis of the latter.

At the end of our thesis we shall introduce a bibliographic compendium and relevant attachments (including background research).

This thesis states that thirteen years following the events of 1968 and eight years before the Velvet revolution the supervision over the press is sufficiently consolidated. The relevant legislation and a number of supervision bodies function effectively, the pressure from ÚV KSC is exerted both on chief editors and journalists (through personal attacks and/ or personal politics). By combining these factors the uniformity of foreign affairs reporting is

doubted which is further supported by a number of press releases (mainly in both minor dailies) adopted from the official service of the Czech Press Agency (ČTK).

The thin line between reporting and opinion is rather blurred and it is often crossed; the attacks against the Polish union movement Solidarity (Solidarity) are presented openly even in the news reporting sections while there is no attempt to provide space to the other party. The criteria of objectivity and an attempt of balance in the relevant journalist outputs cannot be traced at all.

7 Bibliografie

7.1 Literatura

BLODIGOVÁ, Alexandra et al. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky : Státní ústřední archiv v Praze - archivní areál Chodovec 12. listopad - 15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. 99 s.

COURTOIS, Stéphane et al. *Černá kniha komunismu: zločiny, teror, represe. [Díl] 1*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1999. 405 s. ISBN 80-7185-194-9.

ČORNEJ, Petr; ČORNEJOVÁ, Ivana; PARKAN, František; KUDRYS, Milan. *Dějepis pro střední a odborné školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 2002. 240 s. ISBN 80-7235-194-X.

DAVIES, Norman. *Polsko : dějiny národa ve středu Evropy*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2003. 484 s. ISBN 80-7260-083-4.

DAVIES, Norman; MOORHOUSE, Roger. *Mikrokosmos: Portrét jednoho středoevropského města*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2006. 607 s. ISBN 80-7341-799-5.

JACZ, Ludovít. *Malá encyklopédia žurnalistiky*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1982. 570 s.

KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2005. 390 s. ISBN 80-7341-562-3.

KONČELÍK, Jakub; KÖPPOVÁ, Barbara; PRÁZOVÁ, Irena. *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii*. Praha: Fakulta sociálních věd UK a Matfyzpress, 2002. 405 s. ISBN 80-85863-00-2.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky, IV. Díl Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944-1987*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1989. 248 s. ISBN 80-7077-036-8.

KUBÁT, Michal. *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Praha: Dokořán, 2006. 237 s. ISBN 80-7363-079-6.

LITERA, Bohuslav; TEJCHMAN, Miroslav; VYKOUKAL Jiří. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

MĚŠŤAN, Antonín. *Československo-Polské styky včera, dnes a zítra*. 1. vyd. Mnichov: Opus Bonum, 1986. 192 s.

Mezi dvěma transformacemi : Československo a Polsko v letech 1947(1948)-1989. Praha: Stálá společná česko-polská komise humanitních věd, 2001. 237 s. ISBN 83-88430-13-0.

MOULIS, Vladislav; VALENTA, Jaroslav; VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě, 1944-1989*. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s.

PACZKOWSKI, Andrej. *Půl století dějin Polska 1939-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. 381 s. ISBN 80-200-0737-7.

Univerzita Karlova (Praha). Fakulta sociálních věd. *Manipulátoři : o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8.

7.2 Periodický tisk

Lidová demokracie. 16. 10. 1981 – 17. 2. 1982, roč. 37, 38, č. 245-309, 1-40.

Práce. 16. 10. 1981 – 10. 5. 1982, roč. 37, 38, č. 245-309, 1-109.

Rudé právo. 16. 10. 1981 – 17. 2. 1982, roč. 62, č. 245-309, 1-40.

7.3 Internetové zdroje

www.wikipedia.cz

www.wikipedia.org

www.wikipedia.pl

www.lidovky.cz

www.lexdata.cz

www.totalita.cz

8 Přílohy

8.1 Zákon 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků

Národní shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto zákoně:

§ 1

(1) V zájmu dalšího pokojného vývoje je třeba, aby v oblasti periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků nebyly narušovány důležité zájmy vnitřní a zahraniční politiky státu. Zároveň je třeba zabezpečit všestrannou péči o rozvoj periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků.

(2) Jako orgány státní správy se zřizují Úřad pro tisk a informace, na Slovensku Slovenský úřad pro tisk a informace. Na Úřad pro tisk a informace přechází dosavadní působnost ministerstva kultury a informací podle zákona č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, ve znění zákona č. 84/1968 Sb.; v témže rozsahu přechází dosavadní působnost pověřence Slovenské národní rady pro kulturu a informace na Slovenský úřad pro tisk a informace. Úkolem úřadů pro tisk a informace je zejména jednotně usměrňovat a kontrolovat činnost periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků.

§ 2

Organizaci a začlenění Úřadu pro tisk a informace, jakož i podrobnější vymezení jeho působnosti stanoví vláda, a pokud jde o Slovenský úřad pro tisk a informace, Slovenská národní rada.

§ 3

(1) Pozastavuje se účinnost § 17 zákona č. 81/1966 Sb., ve znění zákona č. 84/1968 Sb.

(2) Příslušný úřad pro tisk a informace má právo přímo nebo prostřednictvím zmocněnců ustanovených vedoucím příslušného úřadu na společný návrh vydavatele a šéfredaktora (dále jen zmocněnec) zajišťovat, aby v periodickém tisku (jiném hromadném informačním prostředku) nebyly zveřejňovány informace, které obsahují skutečnosti, jež jsou

v rozporu s důležitými zájmy vnitřní nebo zahraniční politiky státu. Obsahuje-li informace takovou skutečnost, je příslušný úřad pro tisk a informace nebo zmocněnec oprávněn pozastavit její zveřejnění nebo jiné rozšiřování.

§ 4

Zákon č. 81/1966 Sb., ve znění zákona č. 84/1968 Sb., se mění a doplňuje takto: Ustanovení § 8 zní:

(1) Registrace pozbude platnosti a oprávnění vydávat periodický tisk zanikne,

- a) nebude-li vydávání periodického tisku zahájeno do jednoho roku po provedené registraci,
- b) bude-li z rozhodnutí vydavatele přerušeno vydávání novin na dobu delší jednoho měsíce, vydávání časopisu nebo jiné periodické tiskoviny na dobu delší jednoho roku, nebo
- c) nastane-li dodatečně skutečnost, pro kterou by nebylo možno registraci provést.

(2) Jsou-li zprávy, údaje a jiné informace uveřejněné v novinách, časopisech nebo v jiných periodických tiskovinách v rozporu s posláním periodického tisku (§ 2), zejména porušují-li důležité zájmy vnitřní nebo zahraniční politiky státu (§ 1 a 3 zákona č. 127/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků), může orgán příslušný k provedení registrace dříve, než vydá rozhodnutí podle odstavce 1 písm. c) učinit jedno z těchto opatření:

- a) upozornit vydavatele na nedodržování poslání periodického tisku,
- b) udělit vydavateli důtku,
- c) uložit vydavateli peněžitou sankci až do výše 50 000,- Kčs,
- d) odejmout dočasně, nejdéle na dobu tří měsíců, oprávnění vydávat periodický tisk.

(3) Pravomocné rozhodnutí podle odstavce 1 písm. c) nebo podle odstavce 2 písm. c) a d) přezkoumá na návrh vydavatele krajský soud. Pro řízení o návrhu platí občanský soudní řád (§ 244 a násl.).

§ 5

Vláda může stanovit povinnosti organizacím a orgánům, kterým bylo uděleno vydavatelské oprávnění podle zákona č. 94/1949 Sb., o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací, tak aby v rámci své vydavatelské činnosti zajistily, že nebudou narušovány důležité zájmy vnitřní a zahraniční politiky státu; obdobně může stanovit tyto povinnosti podnikům polygrafického průmyslu nebo jiným organizacím při výrobě tiskovin, na které se nevztahuje zákon č. 94/1949 Sb.

§ 6

Svoboda zveřejňování výsledků vědecké a umělecké tvorby není tímto zákonem dotčena.

§ 7

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Svoboda v. r.

Smrkovský v. r.

Ing. Černík v. r.

8.2 Rešerše

Další přílohou je hlavní zdroj této práce: rešerše z dobového československého tisku. Jsou přiloženy na CD.